

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
 НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
 ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
 КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

"Взаємодія влади і громади у процесі формування публічної політики"

*До захисту
 науковий керівник
 Обушна Н.І.*

Виконала: Студентка 2 курсу
 магістратури заочної форми навчання
 спеціальності 281 «Публічне управління
 та адміністрування» освітньо-професійної
 програми «Публічне управління та
 адміністрування» Москаленко А.А.

Науковий керівник: доктор наук з
 державного управління, доцент
 Обушна Н.І.

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній
 роботі немає запозичень із праць інших
 авторів без відповідних посилань

Студентка _____
 (підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри публічної
 політики від 7 грудня 2023р., протокол № 10

Завідувач кафедри публічної політики, доктор юридичних наук, доцент
 Корчак Наталія Миколаївна

Н.І. Корчак

 (підпис)

Київ

2023

АНОТАЦІЯ

Москаленко А.А. Взаємодія влади і громади у процесі формування публічної політики. — Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису. Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

Кваліфікаційна магістерська робота присвячена аналізу взаємодії влади та громади в контексті формування публічної політики. В роботі розглядаються теоретичні засади взаємодії влади і громади, аналізуються нормативно-правові аспекти, зарубіжний досвід та ефективність цієї взаємодії в українському контексті. Особлива увага приділяється впливу воєнного стану на формування публічної політики та розглядаються перспективи розвитку взаємодій влади та громади.

Ключові слова: взаємодія влади і громади, публічна політика, формування публічної політики, управління в умовах воєнного стану, нормативно-правове забезпечення.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІЙ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ І ГРОМАДИ	7
1.1. Принципи та поняття взаємодії влади і громади	7
1.2. Теоретичні аспекти публічної політики та її формування	13
1.3. Суб'єкти формування публічної політики	22
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	27
2.1. Нормативно-правове забезпечення взаємодії влади і громади у процесі формування публічної політики	27
2.2. Зарубіжний досвід взаємодії влади і громади у процесі формування публічної політики	37
2.3. Оцінка результативності взаємодії влади і громади у процесі формування публічної політики	49
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ І ГРОМАДИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	57
3.1. Особливості взаємодії влади і громади у процесі формування публічної політики в умовах воєнного стану	57
3.2. Шляхи удосконалення взаємодії влади і громади	67
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	74

ВСТУП

Тема взаємодії влади і громади в процесі формування публічної політики є однією з ключових у контексті сучасного демократичного розвитку суспільства. Відкритий діалог, конструктивна взаємодія та взаєморозуміння між владою та громадськістю відіграють вирішальну роль у формуванні ефективної, збалансованої та відкритої публічної політики.

Актуальність дослідження полягає в постійній динаміці відносин між владою та громадою, а також в необхідності адаптації публічної політики до змінюваних соціально-економічних умов. Прозорість та відкритість влади, активна участь громади в процесі прийняття рішень стають головними факторами в укріпленні демократії та зміцненні довіри громадян до державних інституцій.

Метою даного дослідження є аналіз теоретичних та практичних аспектів взаємодії влади та громади в процесі формування публічної політики в Україні, а також визначення шляхів удосконалення цього процесу з урахуванням національних особливостей та зарубіжного досвіду.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано наступні **завдання**:

1. Обґрунтувати основні принципи та поняття взаємодії влади і громади.
2. Проаналізувати теоретичні аспекти публічної політики та її формування.
3. Дослідити суб'єкти формування публічної політики та їх роль у цьому процесі.
4. Оцінити нормативно-правове забезпечення взаємодії влади і громади в Україні.
5. Вивчити зарубіжний досвід взаємодії влади і громади в процесі формування публічної політики.

6. Проаналізувати результативність взаємодії влади і громади в Україні та визначити перспективи розвитку даного напрямку.

Об'єктом дослідження є процес формування публічної політики в Україні, що включає в себе систему взаємовідносин між владними структурами та громадськістю.

Предмет дослідження складає взаємодія влади і громади у процесі формування та реалізації публічної політики, а також механізми цієї взаємодії та їх вплив на ефективність публічного управління.

Методи дослідження обрані з урахуванням специфіки предмета та мети роботи, включаючи аналітичний дозволяє ретельно розібрати та проаналізувати як окремі елементи досліджуваного об'єкта, так і їх взаємозв'язки, компаративний для порівняння схожих або різних характеристик об'єктів або процесів у різних умовах, статистичний методи для обробки та аналізу великих масивів даних, методи моделювання для створення умовних моделей, які відображають ключові аспекти реальних процесів чи систем та експертні опитування для збору думок, оцінок та прогнозів від фахівців у відповідній галузі.

Практичне значення даного дослідження полягає в можливості використання отриманих результатів для удосконалення процесу формування та реалізації публічної політики в Україні. Аналіз нормативно-правового забезпечення, зарубіжного досвіду та результативності взаємодії влади і громади може слугувати основою для розробки рекомендацій щодо покращення механізмів громадського участі та взаємодії різних суб'єктів у процесі формування публічної політики.

Теоретичне значення роботи визначається можливістю поглиблення знань щодо особливостей взаємодії влади і громади в Україні, а також розширення наукового уявлення про сучасні методи та підходи до формування публічної політики в демократичних державах. Дослідження може внести внесок у розробку нових теоретичних концепцій та підходів у даній галузі.

Структура роботи визначена логікою наукового дослідження та включає вступ, три основні розділи, висновки та список використаної літератури. У вступі обґрунтовується актуальність, мета та завдання дослідження, вказується на об'єкт, предмет, методи дослідження, а також на практичне та теоретичне значення роботи. У основних розділах проводиться детальний аналіз теоретичних та практичних аспектів взаємодії влади і громади в процесі формування публічної політики.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІЙ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ І ГРОМАДИ

1.1. Принципи та поняття взаємодії влади і громади

Взаємодія між громадянським суспільством і державою може бути описана як складний та суперечливий процес, який включає в себе поділ обов'язків та функцій управління. Громадянське суспільство є динамічною системою і завжди відчуває тиск від державної влади. Рівень незалежності цього суспільства залежить від того, наскільки держава готова приймати цю незалежність. У той же час, держава не може розвиватися належним чином без активної участі громадянського суспільства, яке контролює дії політичної влади [4, с.101].

Слабкість громадянського суспільства може призвести до того, що держава починає узурпувати його права, призводячи до перерозподілу функцій між державою і громадянським суспільством. У такому випадку держава бере на себе не тільки свої обов'язки, але і функції, які належать громадянському суспільству, змушуючи останнє виконувати лише державні рішення.

Незалежність громадянського суспільства визначається його здатністю протистояти можливій самовладі держави. Взаємодія між державою і суспільством постійно змінюється і залежить від рівня розвиненості громадянського суспільства та його інститутів. Конфлікти і конфронтації інтересів між державою і громадянським суспільством свідчать про неефективність системи управління і функціонування держави. Найбільш оптимальною умовою для їх компромісу є встановлення гармонійного злагодження приватних та публічних інтересів з метою захисту прав людини [9, с.98].

Взаємодія між громадянським суспільством і державою включає такі аспекти:

1. Громадянське суспільство служить основою для держави і існує в контексті державної системи.

2. Розвиток громадянського суспільства залежить від взаємодії з державою через політичні партії, вибори, представницькі органи влади, а також через групи та об'єднання, що діють на підставі спільних інтересів (лобістика).

3. Громадянське суспільство впливає на створення та функціонування державних органів відповідно до власних інтересів. Це включає діяльність партій через парламентські фракції та лобістів, які співпрацюють з органами виконавчої влади через консультативні комітети та міністерства.

4. Громадянське суспільство потребує від держави захисту життя, здоров'я та безпеки громадян, але не допускає її втручання в приватні справи громадян.

5. Громадянське суспільство використовує норми права, які встановлені та закріплені державою в різних формах правових актів, договорах, і правових прецедентах [53, с.16].

Роль держави у стосунках з громадянським суспільством включає наступні аспекти:

1. Держава виступає як організуюча форма для громадянського суспільства і створює сприятливі умови для його розвитку.

2. Вона є відносно самостійною сутністю, але водночас представляє загальні публічні інтереси всіх членів суспільства.

3. Держава встановлює правила гри, які повинні бути дотримані громадянами та їх об'єднаннями, та створює умови для їх існування і розвитку.

4. Вона не втручається в приватній сфері життя громадян, такі як сім'я, побут і культура, за винятком випадків, коли це необхідно для забезпечення особистої або громадської безпеки.

5. Держава не втручається в громадянські правовідносини, і в разі вступу в такі відносини втрачає можливість виконувати публічну владу, залишаючи її за межами приватних (громадянських) правовідносин.

6. Вона забезпечує необхідний захист для громадянського суспільства, яке діє на її території, включаючи соціальний захист його учасників [61].

7. Держава може виступати як інструмент соціального компромісу між різними соціальними групами та розм'якшувати соціальні конфлікти.

8. Вона забезпечує юридичні можливості для громадян, щоб бути власниками, створювати громадські об'єднання, комерційні корпорації і активно брати участь у політичному житті суспільства.

9. Діяльність держави регулюється межами, визначеними конституцією країни та міжнародними стандартами прав людини. Важливо забезпечувати баланс між інтересами особи і суспільства для забезпечення правомірних стосунків "людина - держава" [23].

Взаємодія між суспільством і владою ґрунтується на таких основних принципах:

– Соціальне партнерство: цей принцип покликаний сприяти побудові конструктивної співпраці між владою, суб'єктами господарської діяльності та інститутами громадянського суспільства під час вирішення соціально важливих проблем. Важливо забезпечити ефективний діалог та спільні зусилля для досягнення загальних цілей.

– Встановлення балансу інтересів: цей принцип передбачає досягнення оптимального співвідношення між інтересами держави і інтересами окремих інститутів громадянського суспільства (ІГС) при прийнятті рішень. Важливо забезпечити рівновагу і гармонію між цими інтересами під час розробки та прийняття рішень [65].

– Надання рівних можливостей: держава повинна створити правовий фреймворк, що гарантує рівні можливості для всіх ІГС у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина, а також у сфері надання

соціальних послуг. Цей принцип передбачає створення прозорого середовища та сприяння конкуренції для забезпечення рівних можливостей.

– Соціальне партнерство: цей принцип передбачає побудову позитивних відносин між органами влади, суб'єктами господарської діяльності та інститутами громадянського суспільства. Вони спільно працюють над вирішенням соціально важливих питань, забезпечуючи відкритість і обов'язок давати звіт про свою діяльність.

– Встановлення балансу інтересів: цей принцип означає досягнення оптимального співвідношення між інтересами держави і інтересами окремих інститутів громадянського суспільства. Важливо забезпечити рівновагу між цими інтересами при прийнятті рішень.

– Відкритість і обов'язок давати звіт: діяльність органів влади і інститутів громадянського суспільства повинна бути відкритою та піддаватися публічному контролю. Розробка моделей звіту перед громадськістю у публічній формі є необхідною для забезпечення прозорості та відкритості в діяльності [65].

– Невтручання держави: органи влади не повинні втручатися у діяльність інститутів громадянського суспільства, за винятком випадків, визначених законом. Необхідно мінімізувати контроль держави над їхньою діяльністю.

– Участь у виробленні політики і прийнятті рішень: інститути громадянського суспільства повинні бути активними учасниками у формуванні політики, прийнятті рішень та їхній реалізації. Вони не лише виражають свою думку, але і беруть активну участь на всіх етапах процесу прийняття рішень.

– Прозорість і гласність: він вимагає, щоб інформація була доступною та легко зрозумілою для всіх, зокрема для засобів масової інформації і інститутів громадянського суспільства. Органи влади мають надавати об'єктивну інформацію та спілкуватися активно з громадськістю щодо своїх завдань і обов'язків [66].

– Активний діалог: інформаційна відкритість включає в себе активний діалог між органами влади та інститутами громадянського суспільства щодо завдань і обов'язків останніх, а також щодо рішень, які приймаються. Цей діалог повинен бути відкритим та звітним.

– Доступність інформації: органи влади повинні забезпечувати доступ до інформації та надавати інформацію вчасно та доступно. Важливо також надавати конфіденційну інформацію, якщо це необхідно, та інформувати про конфіденційність інших сторін.

– Популяризація політики взаємного співробітництва: один з аспектів цього принципу - це активна підтримка політики взаємного співробітництва через засоби масової інформації. Важливо популяризувати і підтримувати цю політику для сприяння спільній роботі [66].

До способів включення громадян у процес формування та впровадження державної політики входять різноманітні форми, які наведені в таблиці 1.1:

Таблиця 1.1

Способи включення громадян у процес формування та впровадження державної політики

Форма включення громадян	Опис
Місцеві вибори	Громадяни обирають своїх представників на місцевому рівні.
Місцеві референдуми	Громадяни виражають свою думку та приймають рішення щодо місцевих питань шляхом голосування.
Збори громадян	Представники громади обговорюють питання та приймають рішення, що стосуються їхнього спільного життя.
Місцеві ініціативи	Громадяни можуть внести пропозиції або ініціювати проекти, які потім розглядаються органами влади.
Громадські слухання	Обговорення публічних питань та політики між представниками влади та громадянами.
Органи самоорганізації населення	Громадяни об'єднуються в різні організації та групи для спільного впливу на прийняття рішень.

Асоціації та інші об'єднання громадян	Громадяни об'єднуються за інтересами або цілями та працюють над рішенням певних питань.
Дорадчі комітети	Органи, що складаються з представників громадськості та надають рекомендації та поради органам влади.

Джерело: [59, с.68]

Ці форми взаємодії між інститутами громадянського суспільства та органами влади включають:

– Участь в розробленні та обговоренні нормативно-правових актів. Інститути громадянського суспільства беруть активну участь у формуванні та обговоренні законів та регуляцій, що стосуються різних сфер суспільного життя, включаючи економічний розвиток, права громадян та свободи.

– Громадський контроль. Інститути громадянського суспільства відслідковують та аналізують діяльність органів виконавчої влади, особливо щодо вирішення важливих суспільних питань. Це може включати моніторинг та оцінку виконання рішень, надання рекомендацій та експертну експертизу.

– Надання соціальних послуг. Інститути громадянського суспільства можуть надавати різноманітні соціальні послуги населенню, які визнаються та узгоджуються з органами влади [33].

– Консультативні та експертні органи. Спільні консультативні та експертні органи формуються для обговорення та консультацій з питань державної політики. Вони допомагають враховувати громадську думку у процесі прийняття рішень.

– Співпраця у навчанні та підготовці кадрів. Органи влади та інститути громадянського суспільства можуть спільно проводити навчальні заходи та тренінги для державних службовців та представників громадських організацій з метою навчання навичкам ефективної співпраці та участі у формуванні та реалізації державної політики [33].

– Моніторинг та аналіз громадської думки. Органи влади відслідковують та аналізують громадську думку, щоб розуміти вимоги та очікування суспільства.

– Спільні проекти. Органи влади та інститути громадянського суспільства можуть спільно реалізовувати проекти різного характеру, включаючи інформаційні, аналітичні, благодійні та соціальні ініціативи [33].

Способи взаємодії між інституціями неурядового сектора та державними органами можуть бути дуже різноманітні і постійно змінюватися та розширюватися відповідно до особливостей правових систем і політичних традицій у кожній країні. Нові, більш ефективні методи та форми взаємодії можуть виникати внаслідок цього постійного розвитку.

1.2. Теоретичні аспекти публічної політики та її формування

Публічна політика – це важлива частина сучасної політичної науки. Хоча визначення цього поняття часто об'єкт дискусій, не існує єдиного підходу до його тлумачення. Науковці дискутують не лише про терміни "public" та "policy", але й про їх співвідношення у контексті публічної політики.

В історії політичної науки були періоди, коли домінував погляд на тісний зв'язок між політикою та управлінням. До середини ХХ століття політична наука вважалася ключовим фактором у формуванні державного управління. Зокрема, це стосувалося процесів "входу" та "виходу" в політичній системі. Деякі вчені наголошували на тому, що державне управління є комбінацією різних дисциплін, зокрема політичної науки [29, с.52].

Однак у 1970-х роках виникла нова концепція, яка розглядала публічну політику як основний підхід до управління. Вона аналізувала вплив різних етапів формування та реалізації політики на її кінцевий вигляд. Так, процес прийняття рішень став ключовим для розуміння суті державного управління.

Розуміння категорії "публічна політика" вимагає аналізу через ряд суміжних категорій, таких як "публіка", "публічна сфера", "публічне поле" та

інші. Політична наука пропонує численні інтерпретації "публічної політики", які в постійному русі відображають сучасні реалії та зміни. Однією з основних проблем є багатозначність терміну, який може описувати різні аспекти та відношення в сфері політики. При цьому, слово "public" може характеризувати інші політичні елементи, такі як влада, держава чи лідер. Це призводить до формування великої кількості похідних категорій, зокрема "публічна влада", "публічне управління" та ін [49].

Крім того, для правильного осмислення "публічної політики" необхідно враховувати динаміку політичного середовища і зміни в науковому підході. Зміни, що відбуваються в суспільстві – від традиційного до модерного – зумовлюють зміни в підходах і термінології. Це пов'язано з глобалізацією, інформатизацією, соціальними змінами та іншими процесами, які впливають на сприйняття та розуміння понять у політичних науках [50, с.116].

Розглядаючи публічну політику як процес прийняття політичних рішень, більшість вчених розглядають її як публічне управління, яке ґрунтується на демократичних засадах і в основному асоціюється з роллю держави. Однак такий підхід стикається з проблемами, тому що розробка публічної політики відбувається в адміністративному контексті, який відчутно віддалений від публічного впливу. Рішення в межах цієї політики часто залежать від взаємодії різних структур влади на різних рівнях.

Українські експерти у сфері державного управління, такі як С. Телешун, С. Ситник та І. Рейтерович, визначають публічну політику як стратегію органів державного управління. Ця політика базується на процесах публічного врахування інтересів сторін, які зацікавлені в ній, і має на меті досягнення важливих для суспільства цілей та виконання ключових завдань [51, с. 19; 55, с.185].

В. Тертичка додає інший аспект до розуміння публічної політики, роблячи акцент на її діяльнісному аспекті [56]. Він розрізняє публічну політику і аналіз публічної політики. За його поглядом, публічна (або державна) політика визначає конкретний курс дій (або їх відсутність, якщо

мова йде про продовження існуючої політики) обраного органами влади для вирішення конкретних проблем. Така політика базується на суспільних цінностях і має безпосередній вплив на життя суспільства. У цьому контексті, політика розглядається як обраний курс дій, який може бути досліджений та аналізований [56].

Політична енциклопедія характеризує "публічну політику" (англ. public policy) як горизонтальну частину політичного процесу, яка взаємодіє безпосередньо при формулюванні та прийнятті політичних рішень. Ця політика забезпечує співпрацю між владними органами та різними елементами суспільства, такими як економічні актори, громадські об'єднання, експерти та конкретні соціальні групи [38].

З іншого боку, у енциклопедії державного управління, "публічна політика" (англ. public policy) описується як активність владних органів, спрямована на реагування та розв'язання суспільних викликів. Вона визначає взаємодію органів влади з їхнім оточенням. Цю політику реалізують спеціалізовані органи, які отримали повноваження від громади діяти на законних підставах і які можуть забезпечити виконання своїх рішень через легітимні засоби. Основні учасники - це органи державної влади та місцевого самоврядування. Хоча громадські організації та приватний сектор можуть впливати на формування публічної політики, вони не мають права приймати рішення від імені суспільства і відповідальності за їх виконання. Основна мета публічної політики полягає в реагуванні на потреби громадян або вирішенні конкретних суспільних проблем, які мають публічний характер, а не приватний [64].

Описані два методологічні підходи до визначення "публічної політики" підкреслюють її політичну та адміністративну сутність. Публічна політика представляє собою комбінацію політичних та управлінських аспектів, що сприяють прийняттю конкретних рішень. З одного боку, політичний аспект зосереджений на взаємодії між різними політичними гравцями, що призводить до прийняття певних рішень. З іншого боку, адміністративний аспект

фокусується на технічних, аналітичних та інтелектуальних ресурсах, необхідних для підтримки цього процесу [2, с.185].

Механізм розробки публічної політики, що починається з виявлення проблеми, оформлення громадського та інституційного порядку денних, вибору підходів до рішення, аналізу можливих варіантів, вибору оптимального рішення, його впровадження та подальшого моніторингу, демонструє взаємозв'язок між політичними та управлінськими компонентами в контексті публічного управління (див. рис. 1.1).

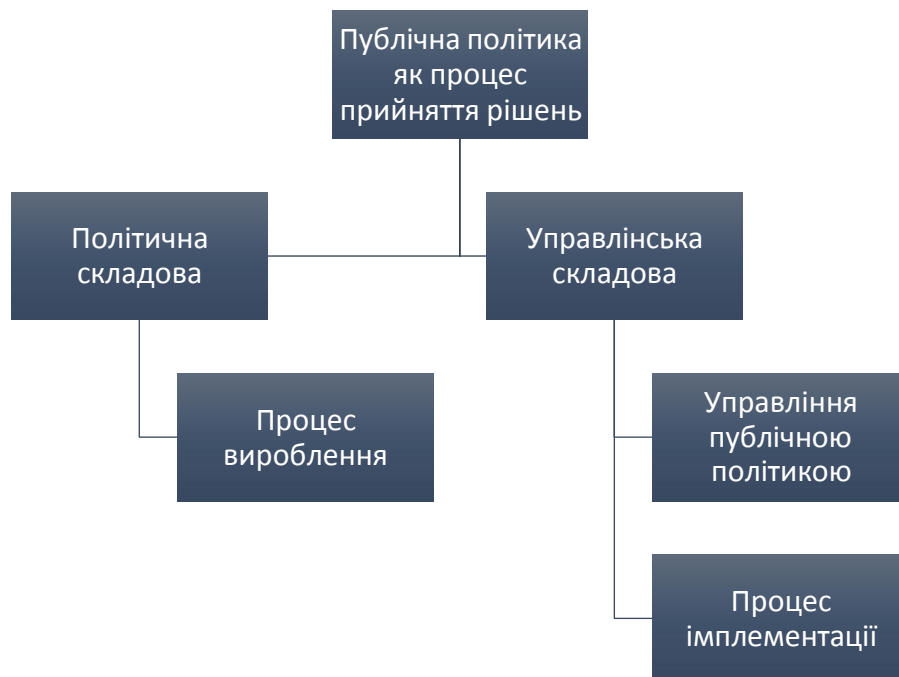

Рис. 1.1 Складові процесу публічної політики

Джерело: [створено автором]

Підхід до управління через призму політики з'явився у 1970-х роках, і цей підхід був представлений концепцією "політичного погляду на публічне управління". Ця концепція досліджує, як окремі етапи у створенні та впровадженні політики формують її конкретний вигляд. Сам процес прийняття рішень починає формувати основу публічного управління.

У енциклопедії з питань публічного управління, Д. Шульц розглядає публічну політику як спосіб, яким громадяни певної географічної території або політичної структури вирішують питання, які їх турбують [68]. Слово

"публічна" відсилає до дій та волевиявлень груп людей, часто представлених через їх управлінські структури, зокрема, уряд. "Політика" стосується норм, стратегій та процесів, які допомагають громадянам вирішувати їхні проблеми. "Публічна політика", таким чином, охоплює не лише цей процес і його результати, але й загальний арсенал інструментів, який використовується для прийняття цих рішень. Незалежно від того, чи йдеться про законодавчі акти, голосування, створення адміністративних правил або досягнення консенсусу, методологія вибору в інтересах громадськості є важливою частиною публічної політики. У відмінність від публічного управління, публічна політика зосереджена на проблемах, що вимагають рішення, тоді як публічне управління фокусується на способах їх розв'язання. Тим не менш, публічна політика включає державні управлінські процеси як один із засобів реагування на ці проблеми [3, с.55].

Публічна політика (public policy) описує стратегію органів публічного управління, яка базується на взаємних узгодженнях сторін і націлена на досягнення важливих для суспільства цілей. Основним для публічної політики є процес її формування, що акцентує увагу на ціннісних аспектах її взаємодій. Ключові принципи публічної політики включають мережеву взаємодію, партнерство, довіру, діалог та стремління до консенсусу між публічним та приватним секторами.

Сучасне бачення поняття "публічна політика" розгортається через концепції врядування: Governance, New Public Governance та Good Governance. У цих концепціях публічна політика розглядається як основна мета і, одночасно, результат публічного управління [63].

Моделі врядування з'явилися у 1980-х роках, замінивши популярну модель нового публічного менеджменту. Ці моделі мають різні погляди на роль держави. У моделі нового публічного менеджменту ключовими є показники як результативність і ефективність, тоді як у моделі врядування акцент ставиться на співпрацю та діалог між державою та громадськістю.

Департамент економічних і соціальних питань ООН (UNDESA) вводить концепцію "активного управління" ("Engaged Governance"). Ця концепція відображає систему, яка дозволяє громадянам активно участь у прийнятті державних рішень, надаючи їм можливість впливати на офіційну політику та програми, сприяючи покращенню їхнього соціального та економічного становища [67].

Основні цінності врядування включають:

1. Колективний підхід до прийняття рішень, де важливим є взаємодія, партнерство та співпраця між усіма стейкхолдерами, що веде до збільшення рівня довіри і широкого використання механізмів узгодження.

2. Відповідальність за рішення розподіляється між всіма учасниками – від державних службовців до недержавних акторів.

3. Цілі та завдання різних сторін мають бути координованими, де акцент ставиться не тільки на їх спільному розумінні, але і на їхній взаємній доповнюваності.

4. Ефективне управління має зосереджуватися на командному підході і співпраці [32].

Публічність підкреслює активності, спрямовані на досягнення глобальних суспільних цілей. Сутність публічного інтересу полягає в тому, що його основна сила - це загальні потреби суспільства. Специфічні інтереси, що відображають основні потреби, визначаються інтересами суспільства в цілому. Публічна політика є публічною, коли вона орієнтована на здійснення загальних інтересів суспільства.

У розвинених європейських країнах, таких як Нідерланди, Велика Британія, Франція та Німеччина, основний акцент робиться на публічній сфері, а не лише на громадянському суспільстві. Громадянське суспільство може існувати без дієвої публічної сфери. Публічна сфера розвивається, коли існує активний громадський дискурс [21, с.63].

Міри оцінки публічної сфери і демократії включають:

1. Діалог та взаємодія між урядом і суспільством при прийнятті рішень;
2. Механізми для представлення суспільних інтересів;
3. Ефективне місцеве самоврядування;
4. Висока якість державних послуг у сферах освіти, культури та здоров'я;
5. Прозоре управління державними ресурсами;
6. Строгий контроль над виконавчою владою;
7. Законодавча захист громадянських прав;
8. Соціально відповідальний підхід у бізнесі [54].

Демократія ж оцінюється за такими параметрами:

1. Підтримка громадських ініціатив і громадський контроль;
2. Наскрізний підхід до мирного вирішення конфліктів;
3. Ефективність законодавства проти корупції;
4. Економіка, яка гарантує рівні права та соціальний захист;
5. Захист прав менших груп на конституційному рівні;
6. Правова держава з незалежним судовим органом;
7. Вільне та незалежне журналістика;
8. Регулярність і прозорість виборчого процесу [54].

Механізми публічної політики - це інструменти, які забезпечують можливість висловлення та узгодження позицій різних зацікавлених сторін при прийнятті політичних та управлінських рішень. У процесі формування публічних програм важливими елементами є:

1. Спосіб, яким проблема стає актуальною і виходить на загальний та інституційний порядок денний, набуваючи суспільного значення.
2. Рівень доступності для зацікавлених сторін у використанні каналів для впливу на прийняття рішень.
3. Наявність саміх таких каналів впливу.
4. Наявність зворотного зв'язку між організацією, яка приймає рішення, і особами чи групами, що стосуються цього рішення [11].

Під певними політичними режимами влада може блокувати або ігнорувати суспільні інтереси, і ці питання можуть ніколи не набувати статусу публічних. Однак головною метою публічної політики є створення механізмів для виявлення та забезпечення суспільного інтересу.

Публічна політика - це область, де відбувається взаємодія між владою та суспільством щодо різних аспектів економіки, соціальної, культурної, міжнародної та правової політики держави. Основою публічної політики є діалогові (інтерактивні) процеси, спрямовані на розв'язання суспільних проблем у конкретних галузях політики, таких як соціальна, гуманітарна, транспортна, екологічна тощо, через реалізацію специфічних проектів з участю всіх відповідних зацікавлених сторін [15]. У таких діалогових процесах задіяні різні суб'єкти, серед яких:

1. Представники адміністративних органів (відповідних галузевих відомств), які забезпечують технічне управління процесом та виконують наглядові функції.
2. Представники консорціумів, які об'єднують різні групи акторів, такі як громадяни, НКО, бізнес-організації та інші, що мають інтереси у вирішенні конкретної проблеми. Вони грають роль у прийнятті рішень на кожному етапі реалізації проекту.
3. Групи, які виконують функції публічних ретрансляторів, дозволяючи громадськості спостерігати за процесом.
4. Групи, які забезпечують фінансове забезпечення проекту.
5. Групи, що досліджують інноваційні аспекти прийнятих рішень.
6. Консультативні групи, які розробляють остаточні рекомендації з прийняття рішень [13].

Таблиця 1.2

Діалог як вид публічного дискурсу в публічній політиці

Вид діалогу	Цілі	Організація
Діалог спрямований на досягнення результату	- Розв'язання стратегічних питань	Організовані для формування рекомендацій та конкретних пропозицій різних груп інтересів

	<ul style="list-style-type: none"> - Розробка національної програми розвитку - Вирішення проблеми подолання бідності - Питання трудової зайнятості та інші 	щодо вирішення конкретної проблеми. Направлені на зміну думок, позицій і поведінки зацікавлених сторін з метою наближення їх позицій.
Діалог, мета якого - домогтися певних змін у соціальній чи політичній сфері (підготовчі діалоги)	- Підготовка до змін у соціальній чи політичній сфері	Організовані для встановлення конструктивної взаємодії з опонентами. Головною метою є підготовка сторін до майбутніх переговорів та досягнення компромісних угод.

Джерело: [14]

Для здійснення політичного діалогу важливі наступні умови:

1. Навики комунікації між ключовими учасниками діалогу.
2. Наявність політичної волі до спільного обговорення та прийняття рішень.
3. Розвинута довіра між учасниками діалогу.
4. Наявність законодавчих механізмів і інституційних процедур, які гарантують права та можливості основним учасникам (політичним суб'єктам) брати участь у відкритому публічному діалозі.
5. Забезпечення доступу до інформаційних ресурсів для всіх сторін [14].

У вітчизняних політичних процесах відзначається зростання вимог, які суспільство ставить до політичної системи. Коли державні органи не відповідають на ці запити, держава дедалі частіше перекладає деякі функції на недержавних акторів, наприклад, у сфері надання соціальних послуг. Активне включення недержавних акторів у процеси формування політики, спрямованої на задоволення суспільних інтересів, стає загальним явищем. Однак дисбаланс

влади і впливу, недовіра до опонентів часто перешкоджають встановленню публічного діалогу та заважають ефективній співпраці у вирішенні суспільних проблем.

1.3. Суб'єкти формування публічної політики

Ефективність забезпечення державної соціальної політики залежить від якості та спільної роботи органів публічної адміністрації в цій галузі. Визначення ефективної системи та структури суб'єктів адміністративного та правового забезпечення державної соціальної політики є однією з найважливіших задач, оскільки ця система органів публічної адміністрації повинна враховувати всю складність та різноманітність процесів, що відбуваються у сфері соціальних послуг, взаємодію між різними учасниками, а також відповідність державним та регіональним інтересам та потребам у цій сфері.

Формування та виконання державної соціальної політики є частиною функцій публічної адміністрації. Під час виконання цих функцій адміністрація вступає в адміністративно-правові відносини, одні пов'язані з розробленням політики, а інші - з її реалізацією. Для того, щоб бути учасниками цих адміністративно-правових відносин, відповідні органи публічної адміністрації наділяються конкретними правами та обов'язками, які стосуються як формування, так і виконання державної соціальної політики. Важливо, що ці органи не лише мають ці права та обов'язки, але і можуть їх успішно здійснювати. Це свідчить про їх статус суб'єктів адміністративного права у сфері формування та виконання державної соціальної політики [1, с.37].

Отже, суб'єктами формування та виконання державної соціальної політики є органи публічної адміністрації, які мають відповідні права та обов'язки, визначені нормами адміністративного права, щодо формування та виконання цієї політики.

Питання про взаємозв'язок між суб'єктами права і суб'єктами правової політики є дуже важливим як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Цей взаємозв'язок полягає в тому, що суб'єкти державної політики беруть участь у формуванні та реалізації такої політики, спрямованої на визначення стратегічних цілей і розв'язання суспільних проблем. Ця діяльність може призвести до змін у чинному законодавстві або створення нових правил.

З іншого боку, суб'єкти права діють на основі закону і використовують свої права у суспільних відносинах. Діяльність суб'єктів державної політики допомагає суб'єкту права реалізувати свої права, оскільки ця політика може створювати умови для їх здійснення або залишати простір для впливу на суспільні відносини [5].

На сьогоднішній день законодавство не чітко визначає, які саме суб'єкти мають повноваження формувати та реалізувати державну соціальну політику. Деякі повноваження надані Верховній Раді України та Президенту України в Конституції України. Крім того, Міністерство соціальної політики України є центральним органом виконавчої влади, яке формує та координує державну політику у сфері соціальної політики. Це може вказувати на те, що це міністерство є головним суб'єктом у формуванні цієї політики. З іншого боку, законодавство не визначає чіткого поняття суб'єкта реалізації державної соціальної політики та не встановлює, які саме суб'єкти повинні реалізовувати цю політику і яким чином це повинно відбуватися [6, с.115].

Суб'єктами у формуванні та реалізації державної соціальної політики є органи державної влади та їх посадові особи, а також громадяни та інститути громадянського суспільства. Вони використовують правові методи та специфічну правову сферу діяльності, щоб активно приймати участь у формуванні та реалізації правової політики з метою забезпечення прав і свобод особистості і підтримки правової державності.

Зазвичай, суб'єкти реалізації державної політики сприяють раціональному та результативному вирішенню практично важливих завдань суспільства, зміцнюють стабільність та надійність відносин між ними і

підвищують цінність і роль права у запобіганні конфліктам. Взаємодія таких суб'єктів є ключовою передумовою для вирішення різних організаційно-управлінських питань на різних рівнях складності [8, с.247].

Основними суб'єктами, які беруть участь у формуванні державної соціальної політики, є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство соціальної політики та органи місцевого самоврядування. Варто також звернути увагу на неформальних суб'єктів формування державної соціальної політики, такі як політичні партії та інститути громадянського суспільства, які теж впливають на її розвиток шляхом активної діяльності та впливу на прийняття рішень [23].

Політичні партії впливають на формування державної політики, зокрема, шляхом впливу на главу держави, членів парламенту, уряд та їхні апарати. Основні механізми цього впливу включають політичну приналежність глави держави, представництво політичних партій у парламенті та уряді, а також неформальні стосунки з посадовими особами.

Також, громадськість може впливати на формування політики через активні дії, спрямовані на захист своїх інтересів та привернення уваги державних органів до важливих суспільних проблем. Цей тиск може виражатися у публічних заявах у засобах масової інформації, колективних зверненнях до владних структур, масових акціях з висуванням конкретних вимог, а також в акціях протесту проти невдоволення певними рішеннями. Іноді цей тиск може перейти у форму громадянської непокори, такі як страйки або суспільні заворушення [16, с.230].

Суб'єктами, які беруть участь у реалізації державної соціальної політики, є:

1. Центральні органи виконавчої влади, такі як Міністерство соціальної політики України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти та науки України, Міністерство у справах ветеранів, Пенсійний фонд, Державна служба у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

2. Місцеві державні адміністрації на різних рівнях.
3. Органи місцевого самоврядування [16].

Міністерство соціальної політики України має велике значення у формуванні та реалізації державної соціальної політики. Основна відповідальність за здійснення цієї політики лежить на органах спеціальної компетенції, таких як Пенсійний фонд України та фонди соціального страхування [39]. Також до числа органів, що беруть участь у реалізації соціальної політики, входять Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури України, Міністерство молоді та спорту України і багато інших виконавчих органів влади, які відповідають за дотримання соціальних прав громадян України.

Міністерство охорони здоров'я регулює більшість галузей соціальної сфери, за винятком культури, освіти та охорони здоров'я.

Система центральних органів виконавчої влади, які здійснюють свою діяльність під керівництвом Кабінету Міністрів України через віцепрем'єр-міністра України - Міністра соціальної політики України, включає Пенсійний фонд України [39]. Цей орган має ключове значення у впровадженні соціальної політики, оскільки він відповідає за реалізацію державної політики щодо пенсійного забезпечення і веде облік осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню [18, с.33].

Наголосити на важливості регіонального рівня управління соціальною політикою, оскільки кожен регіон України має можливість розробляти власну стратегію і тактику соціальних реформ, а також лобіювати свої інтереси під час формування та реалізації регіональної соціальної політики.

Зазначимо, що головними суб'єктами в реалізації державної соціальної політики є органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, оскільки вони мають значний обсяг повноважень і фінансування у сфері соціальної сфери. На загальнодержавному рівні, управлінська діяльність у сфері державної соціальної політики поділяється між Верховною Радою, Президентом України, Кабінетом Міністрів України та Міністерством

соціальної політики України. На місцевому рівні, формування та реалізація соціальної політики покладена на кілька суб'єктів, які діють на регіональних, районних рівнях та в об'єднаних територіальних громадах.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правове забезпечення взаємодії влади і громади у процесі формування публічної політики

Концепція громадянського суспільства є важливою складовою європейського інтелектуального, культурного і політичного розвитку в епоху капіталізму. Формування громадянського суспільства вважається однією з ключових мет цього процесу в Європі. Громадянське суспільство, яке складається з громадян, є суттєвим фактором, що утворює правову демократичну державу. Іншими словами, будь-яка правова демократична держава повинна мати добре розвинене і активне громадянське суспільство з відповідними інститутами, яке здатне впливати на загальнодержавну політику та забезпечувати участь народу в управлінні країною.

Громадянське суспільство - це область, де вільні індивіди взаємодіють, спілкуються, самоорганізуються і самоврядуються через добровільно створені асоціації. Ця сфера захищена законом від прямого втручання держави і ґрунтується на громадянських цінностях. Однак слід зауважити, що термін "спонтанність" може бути не повністю відповідним, оскільки громадянське суспільство, в більшості випадків, формується з метою досягнення конкретних цілей, і між його учасниками виникають стійкі зв'язки в цьому процесі [20].

Ми вважаємо, що участь громадянського суспільства у публічному управлінні та адмініструванні держави є ключовим показником ефективності та якості діяльності органів публічної влади, оцінюваної відповідними критеріями. Громадянське суспільство та держава є нерозривними складовими правової демократичної держави.

Питання про взаємодію органів публічної влади і громадянського суспільства становлять одну з основних сфер суспільства, від якої залежить його політична організація і стабільність. Це важливо, оскільки громадянське суспільство визначає, яким чином функціонує державна влада, а структура державної влади впливає на розвиток громадянського суспільства. Ця взаємодія відображена у Конституції України [23]. Проте слід визнати, що існуючі відносини між "владою" та "громадянським суспільством," як правильно відзначають А. Михненко і С. Кравченко, залишаються в нормативно-правовій сфері, але не завжди знаходять реальне втілення в практиці. Створення механізму ефективної взаємодії між органами публічної влади, зокрема органами виконавчої влади, і громадянським суспільством є складним та системним завданням. Це викликано відсутністю однієї універсальної моделі взаємодії, проте у центрі уваги лежить роль демократичної держави як представника і захисника громадянського суспільства, а не навпаки [27].

Конституція України — це основний закон країни, який визначає правові основи життя держави, зокрема і засади формування публічної політики та роль громади у цьому процесі.

- Важливо підкреслити, що Конституція гарантує участь громадян у керуванні справами держави, як безпосередньо, так і через представників. Це підтверджується в статті 38, де зазначено, що громадяни мають право на участь у державному управлінні, у формуванні та реалізації державної політики [23].

- Також Конституція в статті 69 наголошує на тому, що найвищим проявом волі народу є референдум. Тобто, у питаннях основних змін до структури чи політики держави, громадяни можуть безпосередньо висловлювати своє ставлення [23].

Законодавство України включає в себе чимало актів, які регламентують взаємодію влади і громади.

- Наприклад, "Закон України про місцеве самоврядування в Україні" визначає принципи організації та діяльності місцевого самоврядування, яке представляє інтереси конкретної громади. Саме через місцеве самоврядування громадяни можуть активно впливати на формування та реалізацію публічної політики на місцевому рівні [48].

- "Закон України про доступ до публічної інформації" гарантує громадянам право доступу до інформації, яка належить до державних органів. Це важливо для забезпечення прозорості діяльності влади та контролю громадян за процесами прийняття рішень [42].

- Щодо консультативних механізмів, варто згадати "Закон України про громадські ради при органах влади" [23]. Цей закон передбачає створення при державних органах громадських рад, які є платформою для обговорення питань публічної політики з представниками громади.

Під час розгляду теоретичних основ взаємодії органів виконавчої влади і інститутів громадянського суспільства, важливо також звернути увагу на їх правову основу. Незаперечно, перелік нормативно-правових актів, які регулюють цю взаємодію, є досить обширним, але ми зосередимось на ключових законодавчих документах.

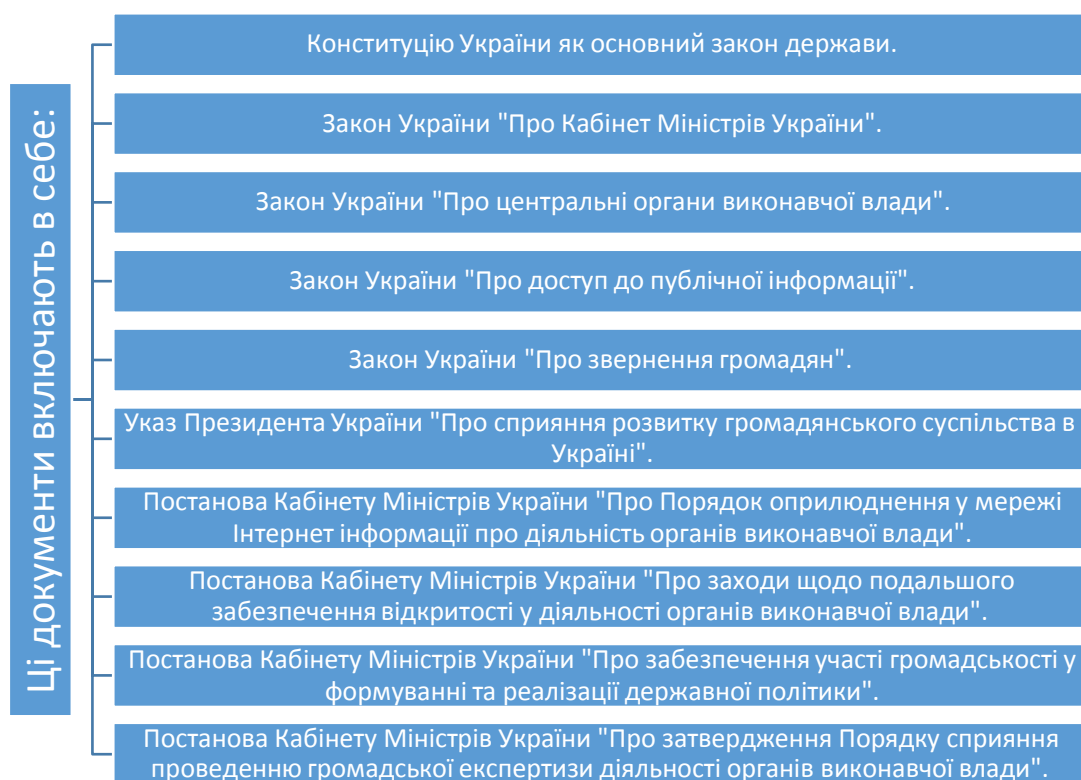

Рис. 2.1 Ключові законодавчі документи

Джерело: створено автором на базі [23, 40, 41, 43, 42, 44, 45, 46, 47]

Ці нормативно-правові акти становлять основу для регулювання взаємодії між органами влади та громадянським суспільством в Україні, забезпечуючи відкритість, участь громадськості і сприяння розвитку громадянського суспільства.

Ключовими аспектами взаємодії між органами виконавчої влади та суб'єктами громадянського суспільства в Україні є інституційні заходи, спрямовані на створення структурних підрозділів для співпраці з масовими засобами інформації та взаємодії з громадськістю в апаратах центральних і місцевих органів виконавчої влади. Ми можемо виділити такі послідовні етапи впливу на діяльність виконавчої влади з боку інститутів громадянського суспільства [22]:

1. Створення органів виконавчої влади, які відповідають за взаємодію з громадськістю.

2. Виконання органами виконавчої влади своїх повноважень та обов'язків.

3. Здійснення контролю за діяльністю цих органів [22].

Однак, практика показує, що на кожному з цих етапів існують різні проблеми. Деякі з них включають:

1. Недостатній вплив інститутів громадянського суспільства на прийняття державно-управлінських рішень.

2. Недосвідченість органів влади та інститутів громадянського суспільства у застосуванні процедур публічної політики та консультацій, що призводить до неефективних рішень.

3. Відсутність представництва різних груп інтересів у професійних неурядових організаціях, що ускладнює процес консультацій та урахування інтересів громадськості.

4. Неурядові організації повинні стати корисними партнерами для влади, пропонуючи продукти та послуги, які влада не може забезпечити.

5. Наявні правові механізми консультацій з громадськістю не використовуються в повній мірі.

6. Більшість громадян не мають можливості брати участь у вирішенні місцевих питань [26].

Участь громадян в законотворчому процесі може відбуватися через два основних підходи: пряму участь громадян у прийнятті законів, наприклад, шляхом референдуму, або через їхню участь у консультативних органах з дорадчими функціями. Референдуми можуть бути загальнодержавними або місцевими і використовуються для прийняття важливих рішень у суспільстві.

Конституція гарантує права громадян, але не надає чітких механізмів для реалізації їхніх повноважень щодо законодавчої влади. Кожен етап процесу референдуму, від визначення предмета до оприлюднення результатів, може бути спростованим з точки зору його легітимності. Наприклад, рішення Верховної Ради України відносно проекту Закону про всеукраїнський

референдум свідчить про те, що використання цього інструменту може мати більше політичну, аніж демократичну мету [7, с.41].

Затримка у прийнятті закону свідчить про відсутність системи збалансованих пріоритетів та неможливість створення такої системи, включаючи відсутність відкритого для громадськості процесу прийняття владних рішень. Важливою проблемою є відсутність публічної політики, яка б регулювала і спрямовувала цей процес.

Дослідники визначають кілька ключових факторів, які пояснюють вплив проведення децентралізації влади на розвиток громадянського суспільства:

1. Збільшення політичної активності громадян: За децентралізації місцева влада стає ближчою до громади, що підштовхує громадян до більш активної участі в політичному житті. Вони мають більше можливостей вплинути на розвиток свого регіону і більше інтересуються політичною та правовою культурою.

2. Забезпечення принципу підзвітності: Децентралізація дозволяє місцевим органам влади більше уваги приділяти потребам і запитам місцевого населення. Це створює можливість для влади знаходити більш ефективні рішення та звітувати перед громадою про свою діяльність.

3. Забезпечення легітимності місцевої влади: Місцева влада, ближча до громадян, має більшу легітимність у їхніх очах. Це допомагає підвищити довіру до влади і сприяє позитивному іміджу органів місцевого самоврядування.

4. Захист прав і свобод громадян: Децентралізація дозволяє створити баланс між загальнонаціональними і місцевими інтересами, зменшити вплив центральної влади і забезпечити більшу свободу громадян. Також це дозволяє інститутам громадянського суспільства здійснювати контроль над діяльністю місцевої влади [10, с.59].

Загалом, децентралізація влади сприяє активнішій участі громадян у політичному процесі, забезпечує більшу відкритість та підзвітність влади,

підвищує легітимність і довіру до місцевих органів влади, а також забезпечує баланс між рівнями влади.

Основними рисами свідомого індивіда з активною громадською позицією є бажання брати участь у суспільному житті та співпрацювати для поліпшення умов існування, захисту інтересів і задоволення потреб. Активний громадянин може реалізовувати свою діяльність через участь у різних інститутах громадянського суспільства, але це не обмежується лише цим. Він свідомо вкладає час і зусилля у досягнення загального добробуту суспільства. Інститути громадянського суспільства надають підтримку, створюють атмосферу єдності, сприяють освіті і підвищенню рівня інформованості. Така спільна робота допомагає об'єднати індивідуальні цілі, втілити ідеї, ефективніше працювати над досягненням спільних мет.

Дослідники, які вивчають адміністративно-територіальні реформи в Україні, вказують, що місцеве самоврядування може допомогти в забезпеченні різноманітних групових інтересів, включаючи інтереси окремих громадян, інтереси громади, і загальні інтереси на локальному рівні. Всі ці інтереси взаємодіють і впливають на органи влади, і з часом це сприяє спільній спрямованості громадянського суспільства на підтримку місцевого самоврядування. Таким чином, робота місцевих органів влади повинна впливати на розвиток громадських ініціатив і сприяти поширенню демократії на локальному рівні [19].

У процесі демократизації суспільства та децентралізації влади принцип субсидіарності відіграє важливу роль. Зазвичай цей принцип стосується взаємовідносин між органами публічної влади на різних рівнях. Він передбачає, що орган влади вищого рівня повинен виконувати певну функцію лише в разі, коли це неможливо або неефективно зробити на рівні влади нижчого рівня. Зазвичай проблеми краще та швидше вирішуються на місцевому рівні, де є безпосередній доступ виконавців до громадськості. Органи влади на вищому рівні повинні втручатися лише у випадках, коли це дійсно необхідно через обмежені ресурси або повноваження на нижньому

рівні. Принцип субсидіарності може також застосовуватися до взаємодії з інститутами громадянського суспільства, групами осіб та окремими громадянами. Основна ідея полягає в тому, щоб включати громадянське суспільство у розв'язання питань на локальному рівні та надавати їм певні повноваження. Одночасно органи влади залишаються відповідальними за контроль, щоб уникнути зловживань [24].

Це має багато переваг:

а) Громадяни можуть брати участь у розв'язанні проблем, які стосуються їх, і вносити власний внесок.

б) Зменшуються витрати ресурсів, таких як час, людські та фінансові ресурси.

в) Оптимізується робота органів влади.

г) Забезпечується більша демократія та участь громадян у прийнятті рішень [25].

Цей підхід також може сприяти запобіганню політичним кризам та маніпуляціям, оскільки громадяни мають безпосередній доступ до інформації та можуть участь у роботі над конкретними питаннями, формуючи свою власну думку. Громадянське суспільство може допомагати в уникненні недоречних та необґрунтованих владних рішень через зменшення інформаційного вакууму та сприяти більш ефективній роботі органів влади завдяки взаємодії та обміну інформацією.

У взаємодії між владою і громадою ключове значення мають механізми, які забезпечують відкритість, прозорість та участь громадян у процесах прийняття рішень. Серед них виділяються публічні слухання, консультативні та громадські ради.

Публічні слухання — це офіційні заходи, які дають можливість громадянам висловлювати свою думку з питань, що розглядаються на різних рівнях влади. Через публічні слухання громадяни мають можливість безпосередньо взаємодіяти з представниками влади, ставити запитання та долучатися до обговорення актуальних питань. Наприклад, перед ухваленням

місцевих бюджетів або плануванням територій, органи влади можуть організувати публічні слухання для залучення громадян до дискусії [24].

Консультативні ради — це структури, які створюються з метою надання фахових консультацій органам влади. Ці ради можуть включати в себе представників наукової спільноти, бізнесу, громадських об'єднань та інших експертів. За допомогою таких рад, влада забезпечує об'єктивний аналіз та експертну оцінку питань, що виникають під час формування публічної політики [24].

Громадські ради при органах влади стають мостом між громадянами та державними структурами. Вони допомагають забезпечити участь громади в прийнятті рішень та контролі за їх виконанням. Так, наприклад, при ряді міністерств або місцевих органах влади діють громадські ради, які включають представників різних громадських об'єднань. Через такі ради громадськість може впливати на розробку законів, стратегій та інших важливих документів [24].

Прозорість діяльності влади є одним із ключових елементів демократичного суспільства. Вона гарантує, що дії влади можна піддавати незалежному аналізу, а рішення - осмисленому обговоренню. Доступ до інформації, в свою чергу, є інструментом, який дозволяє забезпечити цю прозорість.

Громадськість відіграє вирішальну роль у моніторингу та контролі за діяльністю влади. Коли громадяни мають доступ до інформації про роботу уряду, вони можуть критично оцінювати його рішення, виявляти недоліки та вимагати відповідальності.

Прикладом може слугувати робота громадських журналістів чи активістів, які аналізують різноманітні державні датасети. Так, завдяки відкритим даним про державні закупівлі, активісти та журналісти можуть виявляти можливі корупційні схеми, перевищення бюджетів чи інші порушення [25].

Також громадськість може використовувати інформацію для контролю за діяльністю обраних посадовців. Наприклад, вивчення декларацій про доходи та майно дозволяє слідкувати за змінами в матеріальному стані посадовців та виявляти можливі конфлікти інтересів.

Тому доступ до інформації не лише зміцнює довіру до влади, але й робить громадян активними учасниками державних процесів, надаючи їм інструменти для контролю та впливу на владу [25].

Існуюча нормативно-правова база кожної країни може мати свої слабкі місця, які заважають ефективному виконанню законів та реалізації прав громадян. Однією з проблем є часто занадто загальний або, навпаки, надмірно деталізований характер законодавчих актів. Це може призводити до різних інтерпретацій закону і, відповідно, до його неоднорідної аплікації [7].

Також важливою проблемою є відсутність синхронізації між різними законами. Нерідко новий закон може суперечити вже існуючим, що створює правовий хаос і заважає ефективному правозастосуванню.

Виконання законів на практиці завжди супроводжується викликами. Одним із головних викликів є недостатній ресурсний забезпеченість для реалізації законів. Це може стосуватися як фінансових ресурсів, так і необхідних кадрів, освічених і підготовлених до нововведень.

Інший частий виклик — це відсутність чітких механізмів контролю за виконанням законів. Наприклад, закон може встановлювати певні норми, але при цьому не передбачати механізмів їхнього контролю або відповідальності за порушення.

Також варто згадати про соціокультурні фактори. Інколи нововведення, передбачені законом, можуть суперечити існуючим соціокультурним нормам, що призводить до від *resistance* з боку громадян [7].

На приклад, введення антикорупційних законів може стикнутися з опором у суспільстві, якщо корупційні схеми вважаються "традиційними" або "нормальними". В таких випадках законодавчі нововведення потребують не

лише адекватної імплементації, але й широких освітніх кампаній для зміни громадської свідомості.

Отже, ефективність законів залежить не лише від їхньої якості, але й від комплексу супутніх факторів, які впливають на їх реалізацію в практиці.

2.2. Зарубіжний досвід взаємодії влади і громади у процесі формування публічної політики

Вивчення зарубіжного досвіду важливе для України, оскільки дозволяє оцінити різні моделі взаємодії між владою і громадою, виявити їхні переваги та недоліки. Це може служити своєрідним "дзеркалом", що відображає, які аспекти потребують удосконалення в українській системі.

Наприклад, деякі країни Європи успішно реалізують механізми громадської участі, такі як громадські слухання або референдуми, що забезпечують активне включення громадян до процесу прийняття рішень. Вивчаючи цей досвід, Україна може знайти способи адаптації подібних механізмів до національного контексту.

Зарубіжний досвід у сфері формування публічної політики великий та різноманітний, але є декілька ключових аспектів, які виділяються [12].

По-перше, важливість діалогу між владою та громадськістю. Многі країни застосовують деліберативні підходи, де обговорення питань здійснюється не лише на рівні експертів, але й з активним включенням громадян.

По-друге, технології набувають все більшої ролі у взаємодії влади і громади. Електронне урядування, платформи для онлайн-консультацій та інші цифрові інструменти дозволяють ефективно збирати відгук від громадян і реагувати на їх потреби в реальному часі.

Також важливим є питання про активізацію громадського сектору. В багатьох країнах неурядові організації стають важливими партнерами для влади у процесі розробки та реалізації публічної політики [12].

Зарубіжний досвід показує, що успішна публічна політика базується на взаємодії, довірі та ефективному партнерстві між владою та громадянами. Ці принципи можуть стати основою для вдосконалення практик у взаємодії влади і громади в Україні.

Здавна існували співтовариства людей, які об'єднувалися на основі політичних, релігійних або професійних спільностей. Навіть у давні часи існували такі об'єднання, які в певний спосіб впливали на інтереси держави, соціальних груп і окремих осіб, і ці об'єднання були піддані законодавчій регуляції. Наприклад, хоча у стародавньому світі не існувало сучасних політичних партій, вже в VI-VII століттях до н.е. були особливі політичні групи, які можна розглядати як попередників античної аристократії. У V столітті до н.е. в Афінах існували "гетерії" - таємні товариства однодумців-олігархів, які протистояли демократичному режиму, і в Стародавньому Римі часів Республіки були "оптимати" - прихильники аристократії, і "популяри", які представляли інтереси інших соціальних груп [34].

Навіть у римському праві, викладеному в XII таблицях у V столітті до н.е., згадується про "колегії", які були поділені на релігійні (жрецькі) та професійні, і які мали певну публічно-правову природу. Ці "колегії" включали ремісницькі гільдії, комерційні корпорації, об'єднання на підставі спільних інтересів, благодійні організації тощо. По суті, римське право визнавало свободу об'єднань, і їхні члени мали право приймати будь-які рішення, якщо вони не порушували публічні закони. Спільноти мали вільність у створенні, аналогічно до законодавства Солона [34].

У Європі також існували різні релігійні та політичні спільноти, об'єднання для надання взаємодопомоги, професійні організації і гільдії. Система гільдій і цехів у містах XI-XII століть походила від ранніх німецьких гільдій, які були військовими та релігійними братерствами. Гільдії цього періоду залишали в собі сильні релігійні елементи та здебільшого покладали акцент на духовні, а не тільки матеріальні аспекти життя своїх членів. Гільдії прагнули підтримувати високі моральні стандарти поведінки, покараючи своїх

членів за богохульство, азартні ігри, лихварство тощо. Такі товариства мали дозвіл відкривати свої власні установи і підприємства, організовувати різноманітні заходи та збирати пожертвування.

Історія громадських об'єднань у Великобританії сягає XVII століття, коли в 1601 році був прийнятий "Статут благодійництва". З того часу в Сполученому Королівстві існували недержавні служби соціального забезпечення, "дружні товариства" та "будівельні товариства", спрямовані на захист промислових робітників. У XX столітті виникла багато правозахисних організацій, які активно діяли в трьох основних сферах: навколишнє середовище, мир і права жінок. Важливо відзначити, що не існувало чіткого законодавчого регулювання для такої діяльності, і правовою підставою для створення громадських об'єднань став принцип загального права на збирання для спільного блага [37, с.83].

У Франції була прийнята "Декларація прав людини і громадянина", яка визначила метою державного союзу захист природних і невід'ємних прав людини, таких як воля, власність, безпека та опір гнобленню.

З кінця XIX до середини XX століття в Західній Європі законодавче регулювання права та діяльності об'єднань громадян було встановлено на рівні конституції.

В останні роки спостерігається тенденція закріплення основ статусу окремих видів об'єднань, таких як політичні партії, профспілки та підприємницькі союзи, у конституціях і законах різних країн. При цьому вимагається, щоб внутрішня організація цих об'єднань відповідала демократичним принципам.

Історія громадських об'єднань відзначається змінами у статусі та ролі цих об'єднань в суспільстві, від необмеженого права на об'єднання в античній Греції до регулювання прав та обов'язків об'єднань в Стародавньому Римі, від заборон на створення політичних об'єднань до дозволу на профспілки і політичні партії у XIX столітті. У сучасному світі право на об'єднання

закріплене в національному законодавстві багатьох країн і в міжнародних нормах [37].

У розвинених демократичних країнах, як-от Великобританія, Франція, Канада, Німеччина, та США, існує багатий досвід взаємодії між державними органами і громадськістю, де застосовуються різні техніки та технології для організації цього процесу, причому не завжди з однаковим успіхом.

У Великобританії, значна частина діяльності громадських організацій зосереджена на освіті, культурі, відпочинку та соціальних послугах. Наприклад, 42% витрат некомерційного сектору припадає на освіту, що відображає довгу історію "публічних шкіл" та незалежних університетів, а також перетворення державних коледжів і політехнічних установ на приватні. Щодо культурних та розважальних заходів, вони становлять 21% витрат некомерційного сектору, з основною увагою до клубів та спортивних ініціатив. У сфері соціальних послуг некомерційний сектор відіграє ключову роль у захисті прав і наданні важливих суспільних послуг. Також цей сектор активно залучений у міжнародну допомогу та житлову сферу, де діють традиції створення житлових кооперативів та об'єднань для працівників [57].

З державного сектору до громадських організацій Великобританії надходить майже 40% від загальних доходів. Це може бути пояснено системою фінансової підтримки навчальних закладів, яка спрямована на забезпечення громадян більшим доступом до освіти, але при цьому університети діють як приватні неприбуткові установи.

Третій сектор у Сполученому Королівстві відзначається високим рівнем приватної благодійної підтримки, яка становить 12% від загальних надходжень. Особливо ця підтримка активна у сферах охорони здоров'я, соціальних послуг та охорони навколишнього середовища, де вона може становити від 25% до 40% [57].

Однак основним впливовим фактором на розвиток третього сектору у Великобританії є еволюція відносин з державою. Під час правління прем'єр-

міністра М. Тетчер значна частина суспільних проблем була перекладена на приватний сектор і громадські організації. Це викликало зміни в системі охорони здоров'я та інших сферах, при цьому деякі зміни були сприятливими для громадських організацій, але виникли й нові виклики. Наприклад, перехід від системи надання грантів громадським організаціям, які надавали суспільно-важливі послуги, до системи контрактів для надання певних послуг може призвести до збільшення залежності громадських організацій від урядових структур [57].

Франція, відома своєю системою демократії, має деякі спільні риси з Україною у сфері державного управління, і цікавим аспектом її досвіду є використання контрактної системи у наданні послуг. Українські реформи після здобуття незалежності частково базувалися на французькому досвіді.

Реформа французької державної адміністрації, яка почалася у 1989 році, включала створення "центрів відповідальності" та була спрямована на залучення громадськості через впровадження контрактної системи, яка виступала як форма партнерства між державою та суспільством. Ця реформа передбачала інтеграцію національної політики з регіональними особливостями та активну участь громадян, спрямовану на ефективність діяльності та впровадження змін. У контексті цієї системи, контракти були угодами між центральним урядом та службами, які надавали певні послуги, визначаючи обов'язки і відповідальність обох сторін на різних рівнях управлінської ієрархії [69].

Демократія, як система управління, приймає різні форми, кожна з яких має свої особливості та впливає на взаємодію між владою та громадою по-різному.

Представницька демократія: Ця модель є однією з найпоширеніших форм демократії в сучасному світі. У представницькій демократії громадяни обирають представників, які приймають рішення від їх імені.

Характеристика:

- Припущення цієї моделі полягає в тому, що велике суспільство потребує посерників, які здатні ефективно управляти складними питаннями державного управління.

- Вона передбачає існування стабільних політичних партій, які відображають різні ідеологічні погляди громадян.

Особливості:

- Головна роль у формуванні публічної політики належить обраним представникам, не завжди прямо відображаючи волю громадян.

- Представницька демократія може призвести до ситуації, коли великі групи населення відчують себе відчуженими від влади, оскільки їх інтереси можуть не бути достатньо представлені [69].

З іншого боку, ефективно організована система представницької демократії може гарантувати стабільність та передбачуваність в політичному житті, оскільки рішення ухвалюються на основі знань та досвіду обраних представників.

У багатьох західних країнах, таких як США, Великобританія та Німеччина, домінує система представницької демократії, де парламенти чи конгреси відповідають за законотворчість, а виконавча влада — за їх впровадження. Громадяни беруть участь у виборах своїх представників, але не залучаються безпосередньо до кожного рішення. Тому активне громадянське суспільство та незалежні ЗМІ відіграють ключову роль у контролі діяльності обраних посадовців та забезпеченні їхньої відповідальності перед виборцями.

Учасна демократія визнає активну роль громадян у формуванні та реалізації публічної політики. Вона спрямована на безпосереднє включення громадян у процес прийняття рішень на різних рівнях управління [62].

Принципи учасної демократії передбачають, що громадяни мають не лише право голосу при обранні своїх представників, але й можливість безпосередньо впливати на політичний процес. Це означає активне спілкування, обговорення та колаборацію з владою.

Механізми залучення громадян можуть включати громадські форуми, робочі групи з розробки проєктів, громадські слухання, електронні платформи для обговорення та голосування. У містах, які активно розвивають учасну демократію, можна спостерігати явище "громадських бюджетів", коли громадяни безпосередньо вирішують, як розподілити частину місцевого бюджету.

Деліберативна демократія ставить акцент на процесі обговорення, де громадяни вступають у діалог, розглядаючи різні погляди і аргументи, перед тим як прийняти рішення [62].

Ця модель зосереджена на процесі колективного обміну думками, в якому учасники прагнуть досягти консенсусу через обговорення, а не конфронтацію. Ідея полягає в тому, що якісне рішення може бути прийняте лише після глибокого аналізу всіх доступних поглядів та аргументів.

Деліберативні платформи, які включають такі елементи як "громадські журі", деліберативні опитування та інші подібні форми, дозволяють невеликим групам громадян зустрічатися для обговорення певних питань. Учасники цих заходів забезпечуються відповідною інформацією та експертною думкою, після чого вони виробляють рекомендації, які можуть бути використані для більш широкого обговорення або прийняття рішень.

В контексті деліберативної демократії громадяни вважаються не лише пасивними виразниками своїх думок, але й активними учасниками, готовими до взаємного навчання та вислуховування, що сприяє формуванню більш зважених та обґрунтованих рішень.

З розвитком цифрових технологій електронні платформи стали ключовим засобом для активізації участі громадян в управлінських процесах та прийнятті рішень [62].

Електронні петиції (e-petitions) - це ініціативи, які дозволяють громадянам представляти свої вимоги або пропозиції до органів влади через інтернет. Якщо петиція досягає певної кількості підписів, органи влади зобов'язані розглянути її. Наприклад, у Великій Британії на національному

порталі можна подавати електронні петиції, і якщо петиція набирає більше 100 тисяч підписів, вона може бути розглянута у парламенті [38].

Електронні консультації (e-consultations) - це процес, коли влада звертається до громадян з проханням висловити свою думку з певного питання через інтернет-платформи. Такі платформи дозволяють збирати відгук, аналізувати дані та робити висновки, які в подальшому можуть використовуватися при прийнятті рішень. Наприклад, у Фінляндії система "Open Ministry" дозволяє громадянам прямо впливати на законодавчий процес, надсилаючи свої пропозиції та отримуючи відгук від державних органів [38].

Ці електронні інструменти відкривають нові можливості для громадянської участі, роблячи процес більш прозорим, доступним та ефективним. Вони також допомагають зміцнити довіру між владою та громадянами, оскільки демонструють готовність влади вислуховувати та враховувати думку громадян.

Таблиця 2.1

Ефективні інструменти залучення громадян у різних країнах

Інструмент	Опис	Країни-приклади
e-petitions	Електронні платформи для ініціювання петицій з боку громадян.	Велика Британія, Німеччина, США
e-consultations	Системи для збору зворотного зв'язку від громадян щодо урядових ініціатив.	Канада, Австралія, Фінляндія
e-voting	Електронне голосування, що дозволяє громадянам брати участь у виборах через Інтернет.	Естонія, Швейцарія
e-budgeting	Платформи, де громадяни можуть впливати на розподіл публічних фінансів.	Бразилія, Південна Корея
e-discussions	Форуми або платформи для обговорення питань, які є актуальними для громадськості та уряду.	Нова Зеландія, Нідерланди

Джерело: [створено автором]

На місцевому рівні існує ряд ініціатив, які сприяють активній участі громадян у процесах управління та прийняття рішень.

Громадські бюджети - це демократичний процес, в якому місцеві жителі мають можливість безпосередньо визначати, як розподіляти частину місцевого бюджету. Ідея полягає в тому, що саме громадяни краще знають, які потреби є найбільш нагальними для їхнього співтовариства. Наприклад, у багатьох містах Бразилії, де ця практика була започаткована, громадяни регулярно збираються на зустрічах, щоб обговорити та вирішити, які проекти фінансуватимуться з громадського бюджету. Це може включати все - від будівництва нових дитячих майданчиків до реалізації освітніх програм [38].

Громадські слухання - це формальний механізм, який дозволяє громадянам висловлювати свої думки та погляди з питань, що розглядаються місцевими органами влади. Громадські слухання можуть проводитися з різних питань, включаючи землекористування, містобудівні проекти, місцеві податки та інше. Наприклад, перед тим як прийняти рішення про будівництво нового об'єкта або зміну місцевого законодавства, міська рада може провести громадські слухання, щоб вислухати погляди місцевих жителів. Це не тільки забезпечує прозорість рішень, але й допомагає збалансувати інтереси різних груп населення [38].

Обидва цих механізми спрямовані на підсилення голосу громадян на місцевому рівні та створення системи управління, що відповідає реальним потребам спільноти. Вони сприяють формуванню відповідальності перед громадою та зміцненню довіри між владою та громадянами.

На національному рівні існують механізми, що допомагають забезпечити голос громадян у великих державних рішеннях та стратегіях.

Референдуми - це прямий демократичний інструмент, який дозволяє громадянам безпосередньо голосувати за конкретні питання або законопроекти. Через референдуми громадяни мають можливість виразити свою позицію з ключових національних питань. Наприклад, референдуми використовувалися в ряді країн для рішень з питань членства в Європейському Союзі, конституційних змін чи інших важливих національних питань [17].

Однак важливо зазначити, що референдуми мають свої виклики. Іноді вони можуть бути використані для популістських або короткострокових цілей, а результати референдумів можуть бути зумовлені емоційними аспектами, а не глибоким аналізом наслідків рішення.

Консультативні ради - це органи, які збирають представників різних груп суспільства для консультацій з певних питань. Ці ради можуть бути створені для обговорення конкретних тем, таких як економічний розвиток, екологія, освіта тощо. Через такі ради влада може отримувати цінні поради та рекомендації від експертів, представників громадськості та бізнесу [17].

Наприклад, у ряді країн створені національні консультативні ради з питань зміни клімату. Ці ради збирають вчених, представників громадського сектору та бізнесу для розробки рекомендацій щодо політики в області клімату.

Консультативні ради, якщо правильно організовані, можуть стати ефективним мостом між владою та суспільством, сприяючи розробці більш виважених та збалансованих рішень.

Громадський сектор відіграє важливу роль у сучасних демократіях, допомагаючи мостити проміжок між владою та громадянами та формуючи публічну політику відповідно до потреб та інтересів суспільства.

НДО і громадські об'єднання часто виступають представниками конкретних соціальних, екологічних, культурних або економічних інтересів суспільства. Вони мають досвід та експертизу, які можуть допомогти владі розробляти більш ефективні та прийнятні для громадян рішення [17].

Через свої дії, такі як дослідження, моніторинг, публікації, та інші заходи, недержавні організації можуть вказувати владі на важливі проблеми. Вони часто стають партнерами державних установ у реалізації різноманітних програм і проектів.

Громадські ініціативи можуть бути як локальними кампаніями, так і національними рухами, включаючи мирні протести, публічні акції, та розробку законопроектів. Коли такі ініціативи отримують широку підтримку

від суспільства, вони здатні впливати на політичний процес, змушуючи уряд враховувати їхні думки та вимоги. Наприклад, екологічні ініціативи у багатьох країнах сприяли розробці та прийняттю законодавства у сфері охорони довкілля.

Громадський сектор грає важливу роль у формуванні державної політики, допомагаючи забезпечити, що голоси громадян беруться до уваги при ухваленні ключових рішень. Проте адаптація міжнародного досвіду до національних умов може бути складною через різноманітні фактори, які необхідно врахувати.

Кожна країна має свою унікальну культурну та соціальну ідентичність, яка впливає на те, як сприймаються та приймаються ідеї та практики з інших країн. То, що працює в одній культурі, може не бути таким же ефективним у іншій через різницю в цінностях, нормах та переконаннях. Наприклад, підхід до громадської участі, який базується на індивідуалістичних цінностях Заходу, може виявитися нецілісним в суспільствах з колективістською орієнтацією.

Історичний досвід країни може суттєво впливати на сприйняття та прийняття зарубіжних практик. Якщо в минулому спроби імплементувати зовнішні моделі були неуспішними або асоціювалися з колоніальними чи іншими негативними досвідами, це може викликати опір серед населення або призводити до скептицизму щодо нових ініціатив [1].

Політична структура, рівень демократії та відносини між різними ветвями влади можуть впливати на здатність країни адаптувати та застосовувати зарубіжний досвід. Наприклад, в авторитарних режимах, де влада централізована, може бути важко впроваджувати демократичні практики громадської участі, хоча вони успішно діють в інших країнах.

Імплементация зарубіжних практик часто є складним завданням, яке потребує глибокого розуміння місцевого контексту. Не врахування особливостей країни-приймача може призвести до невдачі.

1. **"Шокова терапія" в посткомуністичних країнах.** У 1990-х роках деякі посткомуністичні країни, такі як Росія, спробували швидко

перейти від планової до ринкової економіки, використовуючи так звану "шокову терапію". Цей підхід був популярний серед західних консультантів і міжнародних організацій. Однак, він часто призводив до соціальної нестабільності, збільшення бідності та виникнення олігархічних структур, що домінували в економіці.

2. **Ініціативи з водного господарства в Африці.** У деяких африканських країнах були впроваджені системи управління водними ресурсами за зразком західних країн. Проте ці підходи часто не враховували місцеві традиційні системи управління водою, що призводило до конфліктів і неефективності.

3. **Програми освіти на Близькому Сході.** Деякі країни Близького Сходу спробували імплементувати західні педагогічні методики без належного адаптування до місцевої культури та традицій. Це часто призводило до того, що освітні програми виявлялися неадекватними і неефективними в контексті цих країн [58].

Ці приклади підкреслюють важливість глибокого розуміння місцевого контексту та необхідність адаптації зарубіжних практик до специфіки країни-приймача. Без такої чутливості та гнучкості шанси на успішне впровадження інноваційних рішень значно знижуються.

Зі зарубіжного досвіду формування публічної політики та взаємодії між владою та громадою Україна може отримати цінні уроки, але важливо підходити до цього досвіду з розумінням місцевого контексту та потреб.

Ключові уроки, які Україна може взяти зі зарубіжного досвіду:

1. Ефективна публічна політика вимагає активної участі громадян на всіх етапах - від планування до виконання.

2. Прозорість та відкритість. Ці принципи сприяють довірі між громадою та органами влади та забезпечують більш об'єктивний контроль громадськості над діяльністю держави.

3. Не всі зарубіжні практики можуть бути безпосередньо застосовані в Україні без адаптації.

Рекомендації для покращення взаємодії між владою і громадою в контексті формування публічної політики в Україні на основі зарубіжного досвіду:

1. Забезпечити належні платформи та механізми для систематичної участі громадян в процесі прийняття рішень.
2. Організувати навчання для представників влади з методів взаємодії з громадськістю та врахування їхніх поглядів при прийнятті рішень.
3. Підтримка розвитку НДО та громадських ініціатив, які можуть виступати посередниками між населенням та державою.
4. Впровадити системи для моніторингу та оцінки результативності публічної політики, а також для збору відгуків від громадян [58].

Залучення громади у процес формування та реалізації публічної політики - це ключ до створення дієвого, прозорого та відповідального управління, яке буде відповідати інтересам та потребам громадян України.

2.3. Оцінка результативності взаємодії влади і громади у процесі формування публічної політики

У демократичному суспільстві громадська активність через свої структури впливає на формування політики, контролює дії владних органів і спонукає їх працювати на користь громади. В Україні існують норми та правила, які регулюють взаємодію влади та громадськості в цьому контексті. Ці норми передбачають різні способи включення громади у формування та виконання політики, такі як інформування через медіа та веб-сайти, участь у виборах і референдумах, обговорення на громадських зібраннях, опитування, звернення громадян, консультації, громадські ради, громадський контроль, експертизи, моніторинг, електронні ініціативи та інші. Громадська участь завжди є процесом взаємодії для спільного формування політики і прийняття ефективних рішень щодо соціальних проблем [31, с.107].

Органи влади в Україні активно залучають громадськість до процесу формування публічної політики, що сприяє подальшому розвитку політичної демократії та зміцненню соціально-правової держави. Проте, в цьому процесі є певні особливості в порівнянні з західноєвропейськими моделями через обмежені демократичні традиції, недосконалу політичну систему та обмежену участь громадських інститутів у політичних процесах.

В Україні сьогодні існують два основних напрямки співпраці між владою та громадськістю в контексті розробки та впровадження державної політики. Перша категорія охоплює ініціативи, що виходять від громадських організацій: це може бути розробка та обговорення законопроектів, участь у формуванні громадських бюджетів, участь у громадських радах та консультації з громадянами. Другий напрямок пов'язаний з ініціативами, що започатковуються державними органами, включаючи залучення громадськості до проведення виборів, підтримку НГО, співпрацю в сферах захисту прав та надання соціальних послуг, а також у підготовці державних службовців та активістів [31].

Однак, наразі в Україні цей процес співпраці має певні проблеми: недостатньо прозорий і схильний до бюрократії, з низьким рівнем взаємної довіри. Часто громадська думка, висловлена на заходах, консультаціях, експертизах та слуханнях, не знаходить відображення в управлінських рішеннях. Також існує проблема відсутності системності та механізмів для забезпечення зворотного зв'язку після консультацій. Консультативні органи не завжди ефективно сприяють активній участі та інформованості громадян. Рівень партнерства і співпраці між владою та громадськістю ще не досяг оптимального рівня.

Дослідники вказують, що робота консультативних рад при органах влади стає менш ефективною через тривалий процес їх формування та використання їх для особистих інтересів окремих посадовців і політичних сил, що порушує їхню функціональну роль і викривлює цей механізм взаємодії. На жаль, традиційні форми громадської участі в місцевій політиці рідко

використовуються в повному обсязі. Органи місцевого самоврядування не сприяють розвитку всіх форм участі громадян у вирішенні місцевих питань, і механізми, такі як громадські слухання та загальні збори громадян, залишаються малою використовуваними [20].

Дослідження, проведене громадськими аналітиками в рамках проекту "Інститут аналітики та адвокації", виявило недоліки у впровадженні партисипативної демократії у Вінницькій, Волинській, Сумській та Харківській областях України. Зауважено, що консультативні ради, які мають впливати на розробку місцевої політики, переважно складаються з представників державних органів влади, а громадські організації мають обмежену репрезентацію. Крім того, владні інституції рідко враховують громадські експертизи, здійснені НДО, для оцінки своєї діяльності з точки зору відповідності чинному законодавству [20].

На основі оцінки діяльності органів виконавчої влади у напрямку "взаємодія з громадськістю", проведеної групою експертів, до якої увійшли представники організацій громадянського суспільства, органів державної влади, наукових установ і міжнародних організацій, середні показники для 9 пілотних органів влади за чотирма критеріями щодо ефективності співпраці з громадськістю представлені на рис. 2.2

Рис. 2.2 Середні показники для 9 пілотних органів влади за чотирма критеріями

Джерело: [створено автором]

Це свідчить про те, що органи влади наразі не вважають громадські організації за рівноправних партнерів у процесі формування і впровадження публічної політики. Вони залучають ці організації лише у випадках, коли потрібна громадська підтримка. У той час громадянське суспільство залишається слабким, його структура не є чіткою, і інститути цього суспільства недостатньо розвинені.

Оскільки бізнес є важливим учасником не тільки економічних, але й політичних процесів в країні, його співробітництво з владою є вирішальним фактором як для проведення реформ у різних сферах суспільного життя, так і для формування публічної політики. Проте на сьогоднішній день можна сказати, що в Україні ще не було завершено процесу створення ефективної інституційної системи, яка б забезпечувала ефективну взаємодію між владою і бізнесом, що базується на чітких правилах і нормах саморегулювання. Це пов'язано з цілим комплексом невирішених проблем, основними з яких є наступні [71]:

1. Система комунікації між владою та бізнесом у визначенні стратегічних напрямків розвитку країни в політичній та соціально-економічній сферах є недосконалою. Зазвичай ця взаємодія відбувається лише в реакцію на конкретні виклики або проблеми, і цей діалог є ситуативним. Наприклад, у 2018 році Рада бізнес-омбудсмена отримала 1792 скарги від підприємців, і більшість скарг подали українські компанії (85%), переважно малого та середнього бізнесу (73%). Важливо зазначити, що кількість рекомендацій, які державні органи виконували, була досить низькою, а саме всього 41% – це означає, що відповідні державні органи виконували лише кожну другу пораду щодо системних проблем, які стосувалися бізнесу.

2. Влада в Україні часто сприймається як головний, домінуючий учасник у взаємодіях з бізнесом, яка намагається нав'язати свої власні "правила гри". Це позиціонування влади викликає негативну реакцію серед громадян. Наприклад, згідно з опитуванням, проведеним Соціологічною групою "Рейтинг" у березні 2019 року, майже дві третини респондентів вважали, що держава заважає діяльності малого та середнього бізнесу в Україні. Лише 7% вважали, що органи влади сприяють розвитку підприємництва, і 14% вважали, що вони наразі не втручаються у діяльність підприємців.

3. Продовжується практика встановлення різних підходів органів державної влади до бізнесу, яка ґрунтується на механізмах особистої взаємодії та наданні переваг конкретним бізнес-структурам. Особливу увагу отримують підприємства, що мають близькі стосунки з політичними силами, представленими у Верховній Раді та іншими впливовими установами.

4. Бізнес, особливо великі підприємці, демонструє низький рівень соціальної відповідальності, орієнтується на досягнення рентабельності та активно прагне впливати на політичні процеси, інтегруючи свої представників у владні структури. Особливо це стосується олігархів, які використовують політичну позицію для збільшення свого бізнесу. Це призводить до низького рівня довіри до олігархів серед громадян, що становить лише 8%, водночас як дрібним та середнім підприємцям довіряють 63% та 60% громадян відповідно. Інтегруючи своїх представників у владу, бізнес часто переважає корпоративні інтереси над загальними суспільними, іноді навіть замінюючи їх.

5. Корупція, особливо в політичній сфері, є широко поширеною і спричинює переважання різних неофіційних практик, які ефективно витісняють формальні інституції політичного управління. Ці неформальні практики фактично ставлять офіційні політико-управлінські процеси на другий план у політичному житті, особливо в контексті міжсекторних взаємодій [71].

Міжнародні оцінки демонструють, що в Україні досі не створено ефективної системи для співпраці між владою та бізнес-сектором. Згідно з останнім звітом *Doing Business-2021* від Світового банку, який оцінює простоту ведення бізнесу, Україна зайняла 71-ше місце серед 190 країн, покращивши свої позиції на п'ять місць у порівнянні з минулим роком. Особливо помітне покращення в сферах міжнародної торгівлі (з 119 на 78 місце), захисту прав міноритарних акціонерів (з 81 на 72 місце) та у вирішенні контрактних спорів (до 57 позиції). Також відзначені дрібні поліпшення у реєстрації власності, бізнесі та відновленні платоспроможності. Однак відбулося погіршення у сферах отримання будівельних дозволів та сплати податків. Важливо підкреслити, що за останні п'ять років Україна піднялася на 41 позицію в цьому рейтингу, хоча уряд планував досягти топ-50 у 2019 році та топ-20 у 2020 році [71].

Україна зараз опинилася в ситуації, де головними складовими інституційної моделі взаємодії влади та бізнесу є неформальні практики, такі як корупція, непотизм, клієнтизм і тіньова економіка. Наприклад, рівень тіньової економіки становив значну частину офіційного ВВП.

Зараз і влада, і бізнес відчують потребу у формалізації своєї взаємодії та створенні прозорих механізмів для спільної діяльності, включаючи участь інститутів громадянського суспільства. Бізнес бажає легітимізувати свою участь у процесах прийняття рішень, забезпечити врахування корпоративних інтересів та захист прав власності. З іншого боку, влада має інтерес в створенні механізмів регулювання економічної ситуації, щоб забезпечити економічний розвиток, ефективно вирішувати соціальні питання і реагувати на глобальні виклики.

У контексті європейського підходу до багаторівневого управління, Україна стикається з проблемою політичних розривів, викликаних вертикальними стратегіями галузевих міністерств, що ускладнюють координацію в регіональній політиці. У 2015 році було ухвалено Закон України "Про засади державної регіональної політики", що передбачає

створення нових органів, як-от Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку та Агенції регіонального розвитку, для забезпечення кращої координації і вирішення цих розривів [39].

Аналіз роботи цих агенцій, на основі їх офіційних публікацій, вказує на те, що більшість з них фокусується на привабленні інвестицій як своєї головної діяльності. Однак тільки Вінницька агенція розширює свій вплив на ширший спектр аспектів регіональної політики. Фінансова залежність регіонів від зовнішніх джерел є критичною, і спостерігається залежність між рівнем фінансування регіонів та інтересом до створення таких агентств. Наприклад, області, які отримують більше субвенцій та фінансових ресурсів, менше зацікавлені у формуванні таких агентств.

Основна функція агентств полягає в реалізації державної політики через координацію міжорганного співробітництва. Тобто, вони сприяють співпраці між державними органами, громадськими та приватними секторами, і залучають стейкхолдерів до розв'язання проблем регіону, включаючи фінансову підтримку.

Впровадження багаторівневого управління вимагає вирішення численних управлінських завдань для адаптації до нових змін. В "Білій книзі з багаторівневого урядування" наголошується на необхідності створення політичних механізмів, які підтримують впровадження та оцінку прийнятих політичних рішень. Також важливо створювати засоби для підтримки участі громадян у демократичних процесах та розвивати партнерські відносини як між "місцевими та регіональними органами влади, національним урядом та Європейським Союзом," так і між "місцевими та регіональними органами влади та громадянським суспільством."

Введення закону України "Про засади державної регіональної політики" свідчить про особливу важливість розвитку місцевого самоврядування та підтримку регіонального розвитку в Україні [23]. Проте, законодавче закріплення механізму виконання державної регіональної політики - це лише один аспект використання багаторівневого управління для реалізації політики

на регіональному рівні. Залишається відкритим питання щодо його застосування при формуванні загальнонаціональної політики. Тому важливим є використання механізмів взаємодії та координації при розробці та впровадженні програм та регуляторних документів на всіх рівнях управління.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ І ГРОМАДИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Особливості взаємодії влади і громади у процесі формування публічної політики в умовах воєнного стану

Запровадження воєнного стану значно впливає на різні сфери державного та суспільного життя, викликаючи правові та інституційні зміни в країні та реагуючи на загрозу зовнішньої військової агресії. Це веде до глибоких трансформацій у неформальних інститутах суспільства. Аналіз досвіду інших країн показує, що під час воєнних конфліктів на своїй території держави зіштовхуються з такими труднощами, як порушення звичних управлінських процесів, нестабільність в економіці, зниження державних доходів, зростання соціальних та демографічних проблем, збільшення рівня бідності, інфляція та скорочення інвестицій з боку бізнесу [69]. Наприклад, Грузія у 2008 році, зіткнувшись з воєнною агресією з боку Росії - в ситуації, схожій на сучасну Україну, мусила впоратися з відновленням пошкодженої війною інфраструктури, допомогою великій кількості внутрішньо переміщених осіб та збільшенням соціального тиску на уряд [74].

Щодо Хорватії, військовий конфлікт 1991–1995 років вимагав від держави перегляду економічної політики, зокрема зупинення фінансової підтримки деяких галузей, які залишались не вигідними з часів соціалізму. Додатково, Хорватія була спонукана до швидкого впровадження ринкових реформ, включаючи лібералізацію цін та торгових обмежень.

Для Ізраїлю, подібно до досвіду Хорватії та України, війна 1950-х років стала вирішальною в боротьбі за незалежність держави. У відповідь на ці виклики, Ізраїль впровадив "нову економічну стратегію". З 1952 року в країні було скасовано державне регулювання цін і запроваджено ринкову економіку.

Крім того, Ізраїль розпочав масштабні інфраструктурні проекти, включаючи будівництво енергетичних об'єктів, Національного водопроводу і розширення портових зон. Інвестиції також були скеровані в аграрний сектор і текстильну промисловість. У подальші десятиліття фокус змістився на розвиток оборонного сектору, завдяки чому Ізраїль виріс у світового лідера у військовій промисловості, що стало ключовим елементом його економіки. Експорт військової продукції також перетворився на значне джерело доходів для державного бюджету Ізраїлю [72].

Під час аналізу вдосконалення системи публічного управління в умовах воєнного стану та післявоєнних реалій корисно звернутися до світового досвіду в контексті мобілізаційних механізмів, які забезпечують стабільність держави під час війни. Особливо важливі уроки можна взяти з досвіду Ізраїлю та Швейцарії.

В Ізраїлі існує унікальна система мобілізаційного резерву, до складу якого входять колишні військові. Ізраїльська армія, яка на постійній основі налічує приблизно 200 тис. осіб, може швидко збільшитися до 800 тис., завдяки активації цього резерву [72].

У Швейцарії діє змішана система формування армії, що включає як контрактних офіцерів, так і призовників. Призовники служать у розкид протягом 10 років, стаючи частиною мобілізаційного резерву країни. Хоча постійний склад швейцарської армії налічує близько 140 000 осіб, в разі необхідності ця кількість може швидко збільшитися до двох мільйонів солдатів. Основа швейцарської військової моделі - це концепція "озброєного народу", де військове навчання проводиться під час періодичних військових навчань, що є зручним для призовників та економічно вигідним для держави [70].

В Україні не завжди можна прямо застосовувати зарубіжний досвід у контексті воєнних дій. Це пояснюється активними бойовими діями, які вже відбуваються, а також рядом інституційних викликів.

По-перше, адміністративно-територіальна реформа в Україні ще не завершена, що веде до потенційних диспропорцій у взаємовідносинах між державними та місцевими органами влади. На це вказує так званий «Малехівський прецедент», коли приєднання однієї громади до іншої було анульовано судовим рішенням, але реалізувати це рішення у практиці складно [75].

По-друге, в Україні не достатньо чітко регульовано розподіл управлінських функцій між різними рівнями влади та громадськими інституціями, особливо у контексті безпеки та мобілізаційної діяльності.

По-третє, система військового обліку та формування мобілізаційного резерву залишилася практично без змін від радянських часів. Це створює певні труднощі у контексті залучення різних рівнів управління до процесу мобілізації.

По-четверте, ефективність механізмів публічного управління в Україні стримується корупційними проявами та іншими негараздами, що ускладнює реагування на виклики воєнного часу [75].

Отже, з урахуванням сучасної ситуації в Україні важливим є зміцнення ефективності публічного управління, адаптуючи передовий міжнародний досвід. Ключовим стає питання стратегічного планування розвитку держави та її окремих регіонів.

Державна стратегія регіонального розвитку повинна враховувати специфіку різних територій: від тих, що межують із ЄС, до тих, що постраждали від конфлікту. При цьому гармонізація планування розвитку на всіх рівнях влади є важливою, щоб гарантувати послідовність та бюджетне фінансування [73].

Процес планування має бути чітко структурованим:

1. Узагальнення великих регіонів в Державній стратегії розвитку.
2. Розробка конкретних стратегій для кожної області в межах цих регіонів.

3. Визначення стратегій для районів та громад на основі обласних планів.
4. Схвалення щорічних планів розвитку для кожного рівня адміністрації.
5. Бюджетування, яке відображає потреби реалізації щорічних планів [75].

Важливо, щоб стратегічні плани територіальних громад гармонійно вписувалися в загальний стратегічний контекст району або регіону, уникаючи конфліктів інтересів.

Реалізація запропонованої моделі стратегічного планування вимагає співпраці між різними рівнями публічного управління: державними органами, місцевим самоврядуванням та структурами громадянського суспільства. Три ключові аспекти, які можуть сприяти цьому процесу, включають:

1. Фінансова складова, яка зосереджується на створенні ефективної системи фінансування дій, визначених у стратегічних планах розвитку територій та громад.
2. Соціальний механізм, спрямований на оптимізацію соціальних інститутів. Основна увага приділяється трансформації інформальних структур з метою подолання існуючих проблем та перешкод для розвитку країни та її регіонів.
3. Ринковий підхід, який акцентує увагу на підвищенні ефективності ресурсів шляхом заохочення конкуренції, демонополізації ринкових сегментів та приватизації державного та комунального майна, що зараз не використовуються належним чином [73].

З 2014 року Україна розпочала процес демократичних реформ, активізуючи громадську участь. В громадах було введено бюджети участі, електронні петиції, консультації щодо громадських просторів, створено наглядові ради на комунальних підприємствах, антикорупційні заходи, громадський нагляд та численні просвітницькі ініціативи.

Однак, з початком вторгнення російської армії, в Україні було введено воєнний стан. Це призвело до певних обмежень громадської діяльності і взаємодії органів місцевого самоврядування з населенням. Зокрема:

- Проекти актів від місцевого самоврядування не мали бути оприлюднені.
- Процедури місцевих рад були змінені, обмежуючи прозорість їх роботи.
- Відповіді на звернення громадян були призупинені.
- Роботу офіційних веб-сайтів деяких місцевих рад було обмежено або зупинено.
- Конкурси громадського бюджету були призупинені або відкладені [75].

Додатково, частина представників громадських організацій, особливо з територій, які потрапили під окупацію або де ішли бойові дії, була вимушена переселитися в інші регіони України або за кордон. Це також могло вплинути на рівень їх взаємодії з громадянським суспільством.

Було проведено дослідження, спрямоване на розуміння взаємодії між інституціями громадянського суспільства та органами місцевої влади під час воєнного стану в Україні. Основні завдання дослідження включали:

1. Аналіз законодавчих обмежень, пов'язаних з воєнним станом, на співпрацю між органами громадянського суспільства та місцевою владою.
2. Оцінка того, як воєнний стан вплинув на практику громадської участі, зокрема на взаємодію між органами місцевого самоврядування та активними громадянами.
3. Вивчення поточного стану співпраці між цими сторонами, а також ідентифікація нових викликів і проблем [62].

Об'єктами дослідження виступали інституції громадянського суспільства на всьотериторії України, внутрішньо переміщені особи, а також представники органів місцевого самоврядування з різних міст. Предметом дослідження було вивчення потреб та практик застосування цих груп у контексті громадської участі, громадського контролю, доступу до інформації та інших форм співпраці під час воєнного стану.

В анкетуванні взяли участь 145 респондентів, з них 87 жінок.

Таблиця 3.1

Статус респондентів

Представник громади	Кількість респондентів	%
Громадська організація	57	39%
Місцевий активіст	38	26%
Орган самоорганізації населення	17	12%
Волонтерська спільнота	13	9%
Благодійна організація	12	8%
Недержавне ЗМІ	3	2%
Депутат селищної ради	3	2%
Представник ОМС	2	1%
Депутат міської ради	1	1%
ОСББ	1	1%
Всього	145	

У проведеному опитуванні 40% учасників (55 осіб) представляли громадські організації. По 20, 19 та 18 осіб виступали в ролі "місцевого жителя", "місцевого активіста" та "представника органу самоорганізації населення" відповідно. 13 респондентів належали до волонтерських спільнот, а 12 - до благодійних організацій [71].

Переважна більшість учасників опитування склали представники громадських організацій, волонтери, активісти та благодійники. Слід зазначити, що більшість опитаних (72% або 104 людини) мають більше п'яти років досвіду активної участі в громадському житті, що підкреслює їх високий рівень досвіду та залучення. 30 респондентів оцінили свій досвід як середній. Тільки 11 учасників опитування зазначили, що мають короткий досвід участі в громадських ініціативах [71].

Майже половина опитаних (40%) розцінює свою громадську активність як високу, в порівнянні з іншими. Все це свідчить про те, що дані отримані від осіб, які активно залучені у громадське життя та мають досвід у цій сфері.

Тому їх відгуки та оцінки щодо діяльності місцевих органів влади та механізмів громадської участі можуть бути вважені об'єктивними та обґрунтованими.

Більше половини (60%) опитаних вказали, що незважаючи на розпочаток війни, вони продовжують свою громадську активність. З них, 43% змінили свій основний напрямок діяльності, а 17% опитаних повністю переорієнтувалися на інші задачі. Однак 33% не внесли жодних змін до своєї діяльності [71].

Переважна частина цих змін була спрямована на допомогу потерпілим від війни, включаючи внутрішньо переміщених осіб та військових. Головними суб'єктами, які ініціювали ці зміни, були громадські, волонтерські та благодійні організації.

Аналізуючи відповіді опитаних, можна виділити ключові проблеми, які вони вважають актуальними: екологічні питання та освіта, зазначені 55 та 57 респондентами відповідно, ініціативи молоді (54 респонденти), а також комунальні питання, вказані 50 учасниками опитування. Менше уваги було приділено питанням розвитку публічних просторів, правозахисту та культурно-мистецькій сфері. Деякі респонденти також згадали про проблеми, пов'язані з будівництвом, захистом тварин, соціально-економічними питаннями та охороною здоров'я. Четверо учасників опитування висловились критично щодо діяльності місцевої влади, зосередившись на проблемах корупції та контролі за її діяльністю [71].

В загальному контексті, респонденти найбільше зосереджені на екологічних, комунальних та соціальних питаннях, а також на вирішенні актуальних проблем, пов'язаних з війною.

На питання про те, чи знають респонденти про випадки обмежень інструментів громадської участі органами місцевого самоврядування під час воєнного стану, більшість (58% або 84 особи) відповіла заперечно.

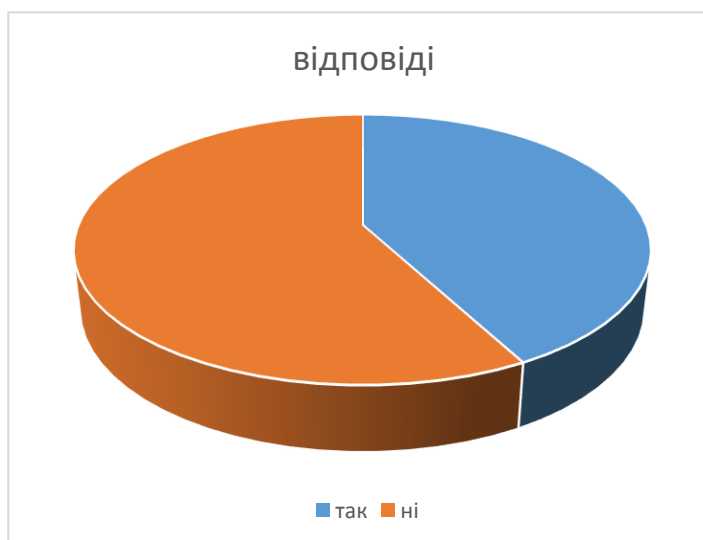

Рис. 3.1 Відповіді

Джерело: [створено автором]

Аналогічно, відповідаючи на питання про особистий досвід зіткнення з труднощами використання інструментів громадської участі через воєнний стан, 59% респондентів (або 86 з 145 опитаних) також відповіли, що не мали таких труднощів.

Рис. 3.2 Відповіді

Джерело: [створено автором]

Відповідаючи на уточнююче питання про конкретні труднощі, з якими вони особисто стикалися, респонденти вказали на ряд проблем, які можна узагальнити до трьох основних категорій:

1. Проблеми з інформацією та комунікацією (62% респондентів):

- Відсутність відгуку на запити від ОМС та їхньої прозорості;
- Проблеми з доступом до інформації на офіційних сайтах органів місцевої влади;
- Недостатній діалог та взаємодія з органами місцевого самоврядування.

2. Проблеми використання інструментів громадської участі (34% респондентів):

- Неможливість проводити збори та масові заходи;
- Зупинка або призупинення роботи громадського бюджету та інших програм;
- Відсутність публічних заходів і обмеження в доступі до публічної інформації.

3. Проблеми взаємодії з ОМС (28% респондентів):

- Відсутність реакції на звернення громадян і ігнорування їхніх потреб;
- Неможливість отримання консультацій або допомоги від представників місцевої влади;
- Проблеми доступу до посадовців і обмеження в їхній участі у прийнятті рішень [71].

Отже, основна проблема, на яку скаржилися респонденти, пов'язана з обмеженням доступу до інформації та комунікаційними труднощами з органами місцевого самоврядування.

Відгуки щодо діяльності органів місцевого самоврядування після введення воєнного стану в країні переважно розподілені між "задовільно" (приблизно 55 відгуків) та "не задовільно" (близько 60,5 відгуків).

Критерій	Прекрасно	Нормально	Погано	Важко
Представники влади усвідомлюють важливість інформування громадян та підтримують громадянську участь у процесі прийняття рішень	13	61	58	13
Представники влади використовують різні методи по підвищенню обізнаності громадян; необхідна інформація надається вчасно	14	59	62	10
Інформація, яку надає влада під час процесу прийняття рішень є об'єктивною, повною, загальнодоступною і подається у стандартизованій формі; усі громадяни мають рівні можливості доступу до учасницького процесу, оскільки представники влади пропонують різноманітні форми участі, стандарт проведення яких є прописаним і прийнятним	14	53	63	15
Представники влади на місцях підтримують ініціативи громадян	13	66	45	21
Представники влади забезпечують відкритий і прозорий процес прийняття рішень завдяки зовнішньому контролю з боку громади та неурядових організацій; інформація публічна та доступна для широкого загалу	12	46	66	21
Влада заохочує розвиток громадянського суспільства, інвестує в їхню освіту та пропонує громадянам діалогову манеру співпраці	12	43	69	21

Джерело: [створено автором]

За отриманими результатами дослідження можна зазначити, що представники громадянського суспільства висловлюють критичне ставлення до діяльності органів місцевого самоврядування. Часто зустрічаються оцінки "погано" та "нормально", і ці оцінки в багатьох випадках балансують одна на одну. Це означає, що взаємовідносини між органами влади та громадянським суспільством можуть бути характеризовані як середні або погані, і лише в окремих випадках як прекрасні.

Найнижча оцінка була отримана за питанням про те, чи сприяє влада розвитку громадянського суспільства, інвестує в освіту громадян та пропонує

діалоговий спосіб співпраці. За цим показником було зафіксовано найбільшу кількість негативних оцінок.

Щодо інформування громадськості про зміни в процесах та можливостях використання інструментів громадянської участі під час дії воєнного стану, більшість відповідей були в середньому задовільні (3 бали), і відсоток таких відповідей становив 26%. Лише дуже мала кількість респондентів оцінили цей аспект як найкращий (5 балів) [71].

Щодо рівних можливостей для жінок і чоловіків у використанні інструментів громадянської участі під час дії воєнного стану, більшість респондентів вважають, що можливості рівні. Однак існують ті, хто вважає, що це залежить від ситуації, і деякі вказали на нерівність можливостей.

Узагальнюючи, можна сказати, що оцінки взаємодії між владою та громадянським суспільством є різними і часто залежать від особистого досвіду або стереотипів респондентів.

3.2. Шляхи удосконалення взаємодії влади і громади

У сучасних умовах розвитку України як демократичної, соціальної та правової держави, важливими стають питання подальшого розвитку механізмів участі громадськості у формуванні та впровадженні публічної політики та у прийнятті управлінських рішень. Для досягнення цієї мети пропонуються такі пріоритетні напрямки:

1. Запровадження стандартів та ефективних процедур для участі громадськості у процесах формування та впровадження публічної політики. Для цього важливо розглянути та прийняти відповідні закони, такі як "Про громадські слухання", "Про публічні консультації", "Про місцеві ініціативи", "Про публічний контроль", "Про загальні збори (конференції) членів територіальної громади за місцем проживання" [23].

2. Активізація участі громадськості на місцевому рівні у формуванні та впровадженні публічної політики. Для цього потрібно прийняти закони

"Про місцевий референдум" та "Про бюджет участі" (громадський бюджет) [23].

3. Модернізація процедур подання та розгляду електронних петицій, а також проведення електронних консультацій, спрямованих на розвиток електронної участі громадян у формуванні публічної політики.

4. Розроблення Типового положення про систему місцевих електронних петицій, яке визначатиме чіткий порядок розгляду електронних петицій та відповідну звітність органів місцевого самоврядування за їх виконання.

5. Забезпечення громадянського суспільства інформацією про міжнародні та європейські стандарти участі громадськості у формуванні публічної політики та переваги та проблеми, пов'язані з їх дотриманням. Це може включати публікацію інформаційних матеріалів у ЗМІ та на офіційних веб-сайтах, створення спеціальних рубрик "Громадська участь" [30].

Необхідно впровадити систему підвищення кваліфікації працівників органів публічної влади у сфері відкритого урядування та електронної участі. Ця система має спрямовуватися на формування теоретичних знань щодо основних принципів відкритого урядування, моделей та інструментів електронної участі. Також важливо, щоб працівники здобували практичні навички залучення громадськості до участі у формуванні публічної політики за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, підтримували зворотний зв'язок із громадянами та реагували на електронні звернення.

Реалізація цих заходів сприятиме покращенню взаємодії між органами влади та громадськістю у процесах формування та реалізації публічної політики. Це також сприятиме активізації громадян у управлінні справами держави і буде важливим кроком у розвитку України як демократичної, правової і соціальної держави [35].

В цілому, процес інституціоналізації взаємодії між владою і бізнесом є створенням специфічного інституційного середовища, яке включає в себе політичні, економічні та соціальні структури. Це середовище сприяє

стабілізації і регулюванню взаємодії між владою і бізнесом, визначає особливості їх взаємодії та сприяє зменшенню рівня корупції, підвищенню прозорості, легітимності та ефективності цієї взаємодії, а також політичних та економічних процесів в країні загалом.

Важливо відзначити, що інституціоналізація взаємодії між владою і бізнесом в публічній політиці має базуватися на оптимальному використанні таких системних принципів:

1. Досягнення консенсусу між інтересами влади і бізнесу через громадську дискусію при визначенні стратегічних напрямів економічної та соціальної політики держави.
2. Зміцнення ролі громадських рад, лобістських структур, саморегулюючих організацій підприємців та реалізація соціальних і благодійних програм.
3. Участь бюджетотворюючих і великих фінансово-промислових груп у соціально-економічному житті місцевих громад через партнерство між публічним і приватним секторами.
4. Забезпечення прозорості відносин між державою, бізнесом та громадянським суспільством.
5. Демократизація процесів ухвалення стратегічних рішень.
6. Диверсифікація соціальної відповідальності бізнесу та влади [36, с.42].

Паралельно, важливо розглядати такі напрями для подальшого розвитку інституціоналізації взаємодії влади і бізнесу в Україні:

1. Легалізація лобістської діяльності та регулювання її законодавчою базою, зокрема, стосовно гарантій громадського впливу на політико-управлінську діяльність.
2. Запобігання корупції на всіх рівнях влади, включаючи впровадження положень про політичну корупцію в законодавство.
3. Розвиток організацій, що представляють інтереси бізнесу, та їх активніше залучення до процесу формування публічної політики.

4. Створення умов для активної участі громадських об'єднань, які представляють інтереси бізнесу, у виробленні публічної політики та прийнятті стратегічних рішень.

5. Покращення державної політики щодо розвитку державно-приватного партнерства, включаючи перегляд Концепції розвитку державно-приватного партнерства та удосконалення законодавства в цій сфері.

6. Зміцнення програми підготовки державних службовців у сфері взаємодії між владою і бізнесом та впровадження основних принципів публічної політики в діяльність державної служби.

7. Підтримка розвитку інструменту Government Relations як засобу функціонального представництва інтересів в урядових структурах [52].

Залучення та співпраця з зацікавленими сторонами має стати пріоритетним напрямком в роботі міністерства. У контексті розвитку комплексної публічної політики в Україні, важливо, щоб міністерство активізувало зв'язки та взаємодію з місцевими органами самоврядування. Крім того, міністерство має забезпечити умови для залучення та участі представників приватного сектору та громадськості у розробці та реалізації державної політики.

Орієнтуючись на досвід розв'язання проблем у ЄС, пов'язаних із реалізацією політики на різних рівнях управління від глобального до місцевого, ми вважаємо за доцільне визначити стратегію інституціональних змін, спрямованих на розширення участі зацікавлених сторін. Ця стратегія повинна стати основою для створення партнерства між різними рівнями управління [58].

Серед основних завдань, які ми вважаємо за необхідні:

1. Директоратам Міністерства регіонального розвитку слід проводити аналіз регіональних місцевих політик.

2. Також важливо проводити аналіз територіальних наслідків впровадження політики.

3. Міжвідомчій координаційній комісії з питань регіонального розвитку і Агенціям регіонального розвитку слід забезпечувати обов'язкову публічну звітність [60, с.155].

Таким чином, ми прагнемо підвищити рівень прозорості та відкритості в роботі міністерства, залучити більше заінтересованих сторін у процес прийняття рішень та розробки публічної політики на різних рівнях управління.

ВИСНОВКИ

У дослідженні взаємодії влади і громади в процесі формування публічної політики, ми виявили, що це взаємодія стає ключовим елементом демократичного розвитку країни. Вивчення теоретичних основ дозволило глибше зрозуміти основні принципи, поняття, та суб'єкти, що формують цей процес.

У контексті України, ми відзначаємо розрив між ідеальними стандартами, закріпленими в законодавстві, та реальною практикою їх впровадження. Хоча нормативно-правова база є розвиненою, у практичній площині часто виникають проблеми недовіри та непорозумінь між владою та громадою.

Дослідження зарубіжного досвіду підкреслило необхідність активної участі як представників влади, так і громадян у формуванні публічної політики. Важливо, що ця взаємодія не обмежується лише розробкою планів, але й включає реальне співробітництво, врахування потреб і думок громадян.

Оцінка результативності взаємодії в Україні вказує на декілька ключових моментів:

1. Довіра. Цей принцип є основоположним у відносинах між владою та громадою. Без довіри будь-який діалог або співпраця буде обмеженою. Важливо забезпечити відкритість, прозорість дій та рішень влади, щоб підвищити рівень довіри з боку громади.

2. Влада повинна забезпечувати доступ до інформації, бути готовою до діалогу і приймати критику та пропозиції з боку громадян.

3. Інтенсивна співпраця між владою та громадою має бути орієнтованою на конкретні результати. Це означає спільне планування, виконання проектів, а також оцінка їх ефективності.

Перспективи розвитку взаємодії під час формування публічної політики, особливо в умовах воєнного стану, вимагають особливої уваги та адаптації до змінюваних обставин. Необхідно враховувати як внутрішній досвід України,

так і зарубіжний практичний досвід для розробки конкретних шляхів покращення взаємодії.

Таким чином, формування публічної політики є важливим процесом, який потребує активної участі як представників влади, так і громади. Тільки спільними зусиллями можна досягти бажаного результату та впровадити політики, які будуть відповідати інтересам та потребам громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авакян Т.А. Суб'єкти й форми реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. № 1. 2015. С. 37–43
2. Андрійів М. Децентралізація публічної влади: взаємозв'язок компетенцій та компетентностей. Ефективність державного управління. 2018. Вип. 1. С. 185-191.
3. Андрійчук Т. Комунікативний супровід публічної політики як складник стратегічних урядових комунікацій у демократичному суспільстві // Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії. – 2019. – Вип. 27. – С. 55-62
4. Бабарикіна Н. Громадянська активність та її вплив на процес децентралізації. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2018. Vol. 5, Iss. 5. С. 101-106.
5. Баймуратов М. Муніципальна влада в системі публічної влади в Україні в умовах муніципальної реформи. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму.
6. Бакуменко В.Д., Бондар І.С., Горник В.Г., Шпачук В.В. Особливості публічного управління та адміністрування: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 256 с
7. Бесчастний В. М. Конституційні засади організації та здійснення публічної влади в Україні в практиці конституційного суду України (окремі аспекти). Правові засади організації та здійснення публічної влади : збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 17 червня 2022 р.). Хмельницький : Хмельницький

університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 40- 43018. № 1. С. 41-44.

8. Бліхар М.М. Публічне адміністрування як форма реалізації публічної влади. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 7. С.247-250.

9. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії: Монографія. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 211 с.

10. Бондаренко М. Вплив громадськості на прийняття владних рішень у сучасній Україні. Теорія та практика державного управління. 2010. № 4 (31). С. 59–64.

11. Бондарчук Л. В., Урбанович В. А. Взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування: правові й функціональні аспекти//Журнал науковий огляд. 2015. № 11. URL: <http://oaji.net/articles/2016/797-1453990192.pdf>

12. Бориславська О. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. Швейцарсько-український проєкт «Підтримка децентралізації в Україні - DESPRO». 2012. 98 с

13. Взаємодія держави і суспільства в процесах публічної політики: наук. розробка; авт. кол. : С. О. Телешун, І. В. Рейтерович, С. В. Ситник та ін. К.: НАДУ, 2013. 44 с

14. Гончарук Н. Т. Взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування: правові та функціональні аспекти/Н. Т. Гончарук, Л. Л. Прокопенко//Публічне управління: теорія та практика державного управління. 2011. № 3(7). С. 31–38. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2011-3/doc/1/04.pdf>

15. Державна політика : підручник / за ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурміна та ін. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с.

16. Державне та регіональне управління: навч. посібник / А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, О.П. Дудкіна; за заг. ред. А.Ф. Мельник . Тернопіль. 2014. 452 с
17. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка та ін. – Т. 8 : Публічне врядування. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 630 с.
18. Жаровська І. Публічні та приватні інтереси у механізмі сучасної державної влади. Науковий вісник Чернівецького університету. 2010. Вип. 525. Правознавство. С. 33–36
19. Зеленько Г. Політична участь і громадська самоорганізація в Україні: не втратити б шанс. URL: http://www.democracy.kiev.ua/publication/collection_2005/section_4/Zelenko.doc
20. Карташов А.В., Радченко О.В. Громадянське суспільство і політика. Політична Абетка. Київ: Міжнародний республіканський інститут, 2016. 48 с
21. Киянка І. Публічна політика і популізм у ХХІ столітті: приклад США та Франції. Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках. – 2017. – № 35(1). – С. 63-72
22. Колосовська І. І. Формування ефективної моделі партнерства інститутів публічної влади та громадянського суспільства // Збірник наукових праць. – 2015. – Вип. 45 “Ефективність державного управління”. - Львів: ЛРІДУ НАДУ.
23. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
24. Куйбіда В.С., Білинська М.М., Петроє О.М. Публічне управління: термінологічний словник. Навчальний посібник. Київ: НАДУ, 2018. 224 с
25. Лопушняк Г.С. Державна соціальна політика як передумова економічного розвитку України : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 372 с.

26. Матійчук А.В. Самоорганізація громадянського суспільства як чинник демократичної модернізації політичної системи України [Текст]: дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 "Політичні інститути та процеси" / А.В. Матійчук; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. — Івано-Франківськ, 2016. — 212 с.
27. Михненко А., Кравченко С., Пантелейчук І. та ін. Суспільство та влада: механізми взаємодії : навчально-методичні матеріали для слухачів дисципліни «Механізми взаємодії суспільства і влади». Київ : НАДУ, 2013. 80 с
28. Міжсекторальні взаємодії як основа публічного управління: навч. посіб. / авт. кол.: С. О. Телешун, С. В. Ситник, І. В. Рейтерович та ін. ; за заг. ред. С. О. Телешуна, д-ра політ. наук, проф. Київ : НАДУ, 2018. 224 с.
29. Міненко М.А. Публічне управління: теорія та методологія: монографія /М.А.Мінеко.-Київ: Київ. нац. торгівельно-екон. університет, 2014. 404 с.
30. Мельник Л.А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 2. С. 1–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2019_2_18
31. Нагаєв В.М. Публічне адміністрування: електронний навчальний посібник Х.: ХНАУ, 2018. 278 с
32. Оболенський О. Публічне управління: публічна сфера, публічне право і публічна політика – співвідношення понять. Державне управління та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 2. – С. 3–11. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2013_2_3.pdf.
33. Основи публічного адміністрування : навч. посіб. / Ю. П. Битяк, Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун та ін. ; за заг. ред. Н. П. Матюхіної. Харків : Право, 2018. 172 с.

34. Савинець О. Іноземний досвід комплектування збройних сил. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2018. Вип. 51. Т. 2. С. 34–38.
35. Семьоркіна О.М. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства. Міністерство юстиції України, 2023. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33679
36. Суспільство та влада: механізми взаємодії : навч.- метод. матеріали для слухачів дисципліни “Механізми взаємодії суспільства і влади” / А. М. Михненко, С. О. Кравченко, І. В. Пантелейчук та ін. – К. : НАДУ, 2013. – 80 с
37. Петренко К. М. Інституціоналізація громадських об’єднань: вітчизняні практики та світовий контекст [Текст] / К. М. Петренко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 22 «Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін»: [Зб. наук. пр.]. – К.: Видавництво національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2013. – Випуск 12. – С. 83-90.
38. Політична енциклопедія / за ред. Ю. Левенця. – К. : Парламентське видавництво, 2012. – 808 с.
39. Положення про Пенсійний фонд України : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2014 р. № 280. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-%D0%BF#Text
40. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 13. Ст. 222.
41. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 року № 3166-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 38. Ст. 385.
42. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314.
43. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256.

44. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : Указ Президента України; Стратегія від 26 лютого 2016 року № 68/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016#Text>.

45. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 року № 3. Офіційний вісник України. 2002. № 2. Ст. 57.

46. Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 року № 1302. Офіційний вісник України. 2002. № 36. Ст. 1700.

47. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/243788058>.

48. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

49. Публічне управління та національна безпека: монографія / А. М. Михненко, Н. М. Грущинська, Ю. В. Нестеряк, Я. Ф. Жовнірчик, І. І. Дейнега, В. П. Приходько, М. Л. Ніжніков, Е. М. Макаренко, О. В. Поліщук, І. В. Чібісова; за ред. д-ра іст. наук, проф. А. М. Михненка і д-ра екон. наук, доц. Н. М. Грущинської. Київ: НАУ, 2019. 340 с

50. Публічне управління: термінол. слов. / уклад.: В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін. ; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ: НАДУ, 2018. 224 с.

51. Рейтерович І. В. Основні проблеми інституціоналізації взаємодії держави, бізнесу та громадянського суспільства в Україні / І. В. Рейтерович // Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, присвяч. 100-річчю держ. служби в Україні (Київ, 25 трав. 2018 р.) : у 5 т. / за заг. ред. В. С.

Куйбіди, М. М. Білінської, О. М. Петрос. – Київ : НАДУ, 2018. – Т. 1. – 120 с. – С. 19 – 20.

52. Самара С.Г. Сутність та характерні особливості взаємодії Кабінету Міністрів України з місцевими державними адміністраціями / С.Г. Самара // East European Science Journal. — 2016. — № 11. — Ч. 3. — С. 93—97.

53. Славна О. Громадянське суспільство як основа розвитку правової держави в контексті конституційної реформи. Інтернаука. Серія: Юридичні науки. 2017. № 1. С. 16–19.

54. Таньчук О.А. Основні підходи до оцінювання ефективності публічного управління. Visnyk NAPA. 2015. № 3. С.63-70

55. Телешун С., Ситнік С., Рейтерович І. Публічна чи державна політика – вітчизняна дилема вибору. Вісник Національної академії державного управління. – 2012 - № 4. - С.185-195

56. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні - К.: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2002. - 750 с

57. Ткаченко І. Громадянське суспільство і Європейській союз: функціонування і співпраця. Наукова бібліотека, Віче. 2015. Випуск № 2. 16 с.

58. Турій О.В. Окремі аспекти взаємодії організацій громадянського суспільства з органами державної влади як фактор розвитку громадянського суспільства // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2017. - № 8.

59. Чальцева Е.М. Концепт «публичная политика»: трудности определения Грани. - Научно-теоретический и гражданско-политический альманах. - 2014. - №3(107). – С. 68-75.

60. Чальцева, О. М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика: монографія / О. М. Чальцева. Вінниця : ФОП Барановська Т. П., 2017. 336 с.

61. Шайгородський Ю., Андрійчук Т., Дідух А. та ін. Влада і суспільство: діалог через громадські ради : монографія. Київ, 2011. 148 с

62. Ярош Я. Специфіка співпраці політичних партій і громадських організацій у політичних процесах України. URL: <http://politologia-rdgu.rv.ua/images/pan14/165.pdf>.
63. Civic Engagement in Public Policies: A Toolkit. – New York : United Nations, 2007. – 139 p.
64. Edwards A. Scientific expertise and policy-making: the intermediary role of the public sphere. – 1999. – Vol. 26 (3). – P. 163–170.
65. Horton S. Competency Management in the Public Sector: European Variations on a Theme. – Washington: IOS Press, Inc., 2002. – 189 p.
66. Jürgen Habermas on Society and Politics: A Reader : Beacon Press, 1989. – 324 p.
67. Melnyk V., Kriuchkov N., Shchur R. Peculiarities of forming total revenues of united territorial communities in Ukraine under current conditions of transforming the system of public finances. Financial and Credit activity-problems of theory and practice. 2020. Vol. 2 Issue 33. P. 215-222
68. Schultz D. Encyclopedia of public administration and public policy. – N.Y. : Facts On File, Inc., 2004. – 526 p.
69. Інструменти та механізми вироблення й впровадження публічної політики в Україні URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2713805-instrumenti-ta-mehanizmi-viroblenna-j-vprovadzenna-publicnoi-politiki-v-ukraini.html
70. Дояр Л. Швейцарська модель для нашої армії. Голос України. Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/327247>
71. ДОСЛІДЖЕННЯ «ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ГРОМАДСЬКУ УЧАСТЬ В УКРАЇНІ» URL: <https://rm.coe.int/research-influence-of-martial-law-on-the-civil-participation-in-ukrain/1680a79d85>
72. Дяченко С. Як нам відбудувати Україну. Успішні світові кейси повоєнного відновлення. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubriceconomy/3493522-ak-nam-vidbuduvati-ukrainuuspisni-svitovi-kejsi-povoennogo-vidnovlenna.html>

73. Країна, де воювати вміє кожен. Ukrainian Military Pages. Режим доступу: <https://www.ukrmilitary.com/2020/05/switzerland.htm>
74. МакФарлейн Н. Постреволюційна Грузія на межі? Критика. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/postrevolyutsiyna-hruziya-na-mezhi>
75. Нечипоренко М. Відродження після війни. Світовий досвід економічного успіху для України. URL: <https://thepage.ua/ua/news/yaki-varianti-vidnovlennya-ukrayini-ye-upovoyennij-chas>

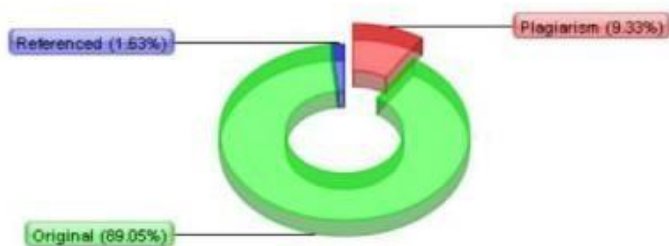
	Файл отчёта: отчёт оригинальности 29.11.2023 17:9:48 - Магістерська робота Москаленко.docx.html
	Расположение: D:\Мои документы\Plagiarism Detector reports\отчёт оригинальности 29.11.2023 17:9:48 - Магістерська робота Москаленко.docx.html

Получите скидку 5%:

Детальный анализ тела документа:

 Диаграмма соотношения частей:

 Граф распределения зон:

 Источники плагиата: 97

	→ 7%				1029	1. URL будет доступен только с лицензией! Заказать лицензию
	→ 6%				1167	2. URL будет доступен только с лицензией! Заказать лицензию
	→ 6%				826	3. URL будет доступен только с лицензией! Заказать лицензию

